

בקי צור

ללמוד להבין לזכור

מסכת פסחים – כ"ט-ל"ה

ענייני המסכת מבוארים בלשון שווה לכל נפש. המילים המודגשות הן תמצית העניינים, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

קישור לרכישת ספרי המחבר

באתר אמזון בסוף הקובץ הזה

אנא

עזרו לנו ותרמו בעין יפה

להמשך הפצת ה"בקי צור"

לתרומה

דף כט

איסור אכילה והנאה בחמץ של נוכרי

נתבאר, שנחלקו חכמים, אם החמץ נאסר באכילה ובהנאה גם קודם הפסח ואחריו, ואם בפסח עצמו החמץ נאסר בהנאה או רק באכילה.

לדברי רב אחא בר יעקב, מחלוקת זו היא בחמץ של ישראל, אבל חמץ של נוכרי, הכל מודים בו, שאפילו בפסח עצמו, אין בו לא איסור הנאה ולא איסור אכילה.

שכן בענין איסור אכילה נאמר "שאור", וכן נאמר בענין איסור ראייה "שאור", ומכאן למדו בגזרה שווה, שאיסורי אכילה והנאה נאמרו רק באותו חמץ שהוא בבל יראה ובל ימצא, אבל חמץ של נוכרי [שאינו באחריותך], כשם שאינך מוזהר עליו בבל יראה ובל ימצא, כך אינך מוזהר עליו שלא לאוכלו ושלא להנות ממנו.

ומהטעם הזה, הכל מודים, שהאוכל חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח אינו לוקה.

ומשנתנו המחלקת בין חמץ של נוכרי לחמץ של ישראל, היא כדעת רבי יהודה, וזהו ששנינו בה, חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ... שנאמר "וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שְׂאֹר", שאיסור הנאה הוא כאיסור לא יראה, שאינו נוהג אלא בחמץ של ישראל.

ורבא חולק על הדברים הללו, ואומר, שלענין איסור אכילה ואיסור הנאה, אין חילוק בין חמץ של נוכרי לחמץ של ישראל, ושניהם אסורים בשווה.

ולפיכך, לדעת רבי יהודה, האוכל חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח, לוקה על כך.

ומשנתנו, המחלקת בין חמץ של נוכרי לחמץ של ישראל, היא כדעת רבי שמעון, האומר שחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, אלא שכשהיה החמץ של ישראל, קנסו אותו חכמים להיות חמצו אסור בהנאה גם אחר הפסח, משום שעבר בבל יראה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, שחזר בו רב אחא בר יעקב והודה לדברי רבא.

האוכל חמץ של הקדש במועד

נחלקו חכמים בברייתא, בדין מי שאכל חמץ של הקדש בפסח, האם דינו כמועל בקדשים, ומשלם קרן וחומש ומביא אשם מעילות, או שאין בו דין מעילה, ונאמרו מספר ביאורים למחלוקת זו.

א. נחלקו אם חיוב כרת פוטר מתשלומים.

אף שחמץ של הקדש אינו בכלל בל יראה ובל ימצא, כפי שנתבאר בפרק ראשון, מכל מקום, אם לישראל הוא אסור באכילה ובהנאה, אין לו שום שווי, כי אין מי שיקנה אותו, ולכן מי שנהנה ממנו, אינו נידון כמי שמועל בקדשים.

ולפיכך אמרו, שהברייתא, בה מבואר, שהאוכל חמץ של הקדש בפסח נידון כמועל בקדשים, היא כדעת רבי שמעון, האומר, שמדין תורה החמץ אסור לישראל רק בפסח עצמו, אבל לאחר הפסח הוא מותר, ולכן יש לו שווי.

ואף שלדעת רבי שמעון, קנסו חכמים את מי שהשהה את חמיצו בפסח, ועבר בבל יראה, שיהא החמץ אסור בהנאה גם אחר הפסח. חמץ של הקדש אינו נאסר לאחר הפסח, כי אין בו איסור בל יראה.

ומעתה מאחר שלאחר הפסח הגזבר יכול למכור את החמץ הזה לישראל, גם בפסח עצמו החמץ נחשב כשווה דמים, ויש בו דין מעילה.

וביאר רבי יוחנן, שמחלוקת החכמים בברייתא היא מה הדין כשאכל את החמץ הזה במזיד. כלומר, כשידע שהחמץ אסור באכילה בפסח, ויש בו חיוב כרת, ובכל זאת אכלו, אבל שגג בקדש, שלא ידע שהחמץ של הקדש.

לדעת תנא קמא, כשאמרה תורה "וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ" (שמות כ"א כ"ב) ללמד, שמי שמתחייב בנפשו בעשיית מעשה פטור מתשלומים, לא אמרה זאת אלא במי שמתחייב בנפשו בבי"ד. אבל המחויב כרת, אינו נפטר בכך מתשלומים,

ולכן אף על פי שמתחייב כרת על אכילת החמץ, חייב תשלומי מעילה על שנהנה מהקדש.

ולדעת התנא השני, כשאמרה תורה י'לא יִהְיֶה אֶסוּן עָנוֹשׁ יַעֲנֶשׁ" (שמות כ"א כ"ב) ללמד, שהמתחייב בנפשו פטור מתשלומים, לא חלקה בין מי שמתחייב בנפשו בבי"ד, לבין המחויב כרת, [שמיתתו בידי שמים, שנכרתים חייו ובניו], ושניהם נפטרים בכך מתשלומים, [כדעת רבי נחוניה בן הקנה].

ולכן זה שמתחייב כרת על אכילת החמץ, פטור מתשלומי מעילה על שנהנה מהקדש, וכיון שפטור מקרן, פטור גם מחומש ואשם.

ב. נחלקו אם פודים קדשים להאכילם לכלבים.

רב יוסף אמר, שלדעת רבי שמעון, האומר, שחמץ בפסח אסור בהנאה לישראל, אף שחמץ של הקדש מותר להשהות עד לאחר הפסח, שיהיה מותר בהנאה, מאחר שעכשיו הוא אסור בהנאה, אין לו שום שווי, והנהנה ממנו בפסח אין בו דין מעילה.

והברייתא הנ"ל היא כדעת רבי יוסי הגלילי, האומר, שבפסח עצמו, חמץ מותר בהנאה, ואסור רק באכילה. ואם כן חמץ של חולין, הכל מודים שיש לו שווי, שכן הוא מותר גם עכשיו בהנאה, כגון להאכילו לבהמות. ומחלוקתם היא בחמץ של הקדש.

לדעת תנא קמא, אף שחמץ של חולין יש לו שווי בפסח, כי הוא מותר בהנאה, חמץ של הקדש אין לו שווי, שכן אין שום אפשרות לפדותו בפסח, כי אין פודים מאכלי הקדש אלא להאכילם לבני אדם. אבל אסור לפדות הקדש להאכילו לבעלי חיים, ומאחר שבפסח החמץ ראוי רק לבעלי חיים, חמץ של הקדש אין לו שום שווי, כי אינו ראוי לכך, והאוכל אותו בפסח לא נהנה מממון קדשים שיש לו שווי, ואין בו דין מעילה.

ולדעת התנא השני, פודים מאכלי הקדש גם להאכילם לבעלי חיים, ואם כן חמץ של הקדש בפסח יש לו שווי, שראוי להיפדות לצורך מאכל בעלי חיים. והאוכל אותו, מעל בממון קדשים, ויש בו דין מעילה.

ג. נחלקו אם דבר הגורם לממון נחשב ממון.

לדברי רב אחא בר רבא משמו של רב יוסף, הברייתא הנ"ל היא כדעת רבי שמעון, האומר, שבפסח החמץ אסור בהנאה, ואין לו שווי, ולאחר הפסח הוא מותר, כי חמץ של הקדש לא קנסו חכמים לאוסרו. ובדבר זה נחלקו.

לדעת תנא קמא, אף על פי שעכשיו אין לחמץ הזה שום שווי, מאחר שלאחר הפסח יהיה מותר בהנאה, ויהיה לו שווי, כבר עכשיו הוא נידון כממון, כי דבר הגורם לממון, כלומר שעתיד להיות ממון, כבר עכשיו נידון כממון, ויש בו דין מעילה.

ולדעת התנא השני, מאחר שעכשיו אין לחמץ הזה שום שווי, אף על פי שהוא גורם לממון, כלומר שעתיד להיות ממון, עתה הוא אינו נידון כממון, ואין בו דין מעילה.

ד. נחלקו אם חמץ אחר הפסח מותר בהנאה.

לדברי רב אחא בר יעקב, הכל מודים, שדבר שעכשיו אינו שווה כלום, אבל עתיד להיות שווה, כבר עכשיו נידון כממון [=דבר הגורם לממון כממון דמי], ויש בו דין מעילה. ובדבר זה נחלקו.

לדעת תנא קמא, מדין תורה, החמץ אסור בהנאה רק בפסח, ולא לאחר הפסח, [כדעת רבי שמעון]. ואף שחכמים קנסו שחמץ שעבר עליו הפסח יאסר בהנאה גם אחר הפסח, בחמץ של הקדש לא קנסו. ואם כן, האוכל בפסח חמץ של הקדש, אוכל דבר הגורם לממון, שעתיד להיות ממון אחר הפסח, ולכן יש בו דין מעילה.

ולדעת התנא השני, מדין תורה, חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה גם אחר הפסח, [כדעת רבי יהודה]. ואם כן, האוכל בפסח חמץ של הקדש, אוכל דבר שאין לו שום שווי, ולא יהיה לו שום שווי, ולכן אין בו דין מעילה.

ומדברי רב אחא בר יעקב אלו למדנו, שחזר בו ממה שאמר תחילה, שלדעת רבי יהודה, חמץ של הקדש אינו אסור כלל, שהרי מבואר מדבריו, שלדעת רבי יהודה, חמץ של הקדש כחמץ של הדיוט, ואסור בהנאה אף אחר הפסח.

ה. נחלקו אם חמץ בפסח מותר בהנאה.

לדברי רב אשי, אף על פי שמותר להשהות חמץ של הקדש, וכמו כן החמץ מותר לנוכרים, חמץ של הקדש אינו נחשב ממון מטעם זה, כי אין מוכרים קדשים אלא לישראל, ולא לנוכרים.

וכמו כן אף אם אחר הפסח החמץ מותר גם לישראל, אם עכשיו הוא אסור לישראל, עכשיו אינו נחשב שווה ממון. ובדבר זה נחלקו.

לדעת תנא קמא, בפסח עצמו החמץ מותר בהנאה לישראל [כדעת רבי יוסי הגלילי], ולכן הוא נחשב כשווה ממון, שיכולים למוכרו לישראל להסיקו תחת תבשילו, ולפיכך יש בו דין מעילה.

ולדעת התנא השני, בפסח עצמו החמץ אסור בהנאה לישראל [כדעת רבי שמעון], ולכן אינו נחשב כשווה ממון, ואין בו דין מעילה.

דפים כט-ל

איסור [שאינו חמץ] שנתערב בהיתר

א. דעת רב ושמואל.

כל איסורים שבתורה [חוץ מחמץ], שנתערבו בדבר של היתר.

כשנתערב האיסור בדבר היתר שהוא ממין האיסור, [כגון בשר איסור בבשר היתר], אין האיסור בטל בהיתר אפילו אם האיסור מועט, ואינו אלא משהו, שאין טעמו מורגש בתערובת [=במינו במשהו].

וכשנתערב האיסור בדבר שאינו ממין האיסור, כגון בשר איסור בעיסה של היתר, אין האיסור בטל בהיתר כשטעמו מורגש בו, ורק כשאין טעם האיסור מורגש בתערובת, האיסור בטל בהיתר, והכל מותר [=שלא במינו בנותן טעם].

ב. דעת רבי יוחנן וריש לקיש.

כל איסורים שבתורה [חוץ מחמץ], שנתערבו בדבר של היתר. בין כשנתערב האיסור בדבר היתר שהוא ממין האיסור, כגון בשר איסור בבשר היתר, ובין כשנתערב האיסור בדבר שאינו ממין האיסור, כגון בשר איסור בעיסה של היתר, אין האיסור בטל בהיתר כשטעמו מורגש בו, ורק כשאין טעם האיסור מורגש בתערובת, האיסור בטל בהיתר, והכל מותר [=בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם].

וראה בהערה להלן, שנחלקו רש"י ותוס', אם הלכה כרב ושמואל, או כרבי יוחנן וריש לקיש.

שלא במינו	במינו	
בנותן טעם	במשהו	רב ושמואל
בנותן טעם	בנותן טעם	רבי יוחנן וריש לקיש

חמץ שנתערב בהיתר בפסח

א. דעת רב.

בפסח עצמו החמץ אסור בהנאה, ולפיכך אם נתערב במינו, דין פשוט הוא שאוסר את התערובת אפילו במשהו, כשאר איסורים של תורה.

ולדעת רב, איסור חמץ בפסח החמירו בו משאר איסורים, וזאת משום שמצד אחד יש בו עונש כרת, ומצד שני אין רגילים להיבדל ממנו כל השנה.

ולכן אמרו, שגם כשנתערב באינו מינו, אוסר הוא התערובת אפילו במשהו.

ב. דעת שמואל.

בפסח עצמו החמץ אסור בהנאה, ולפיכך אם נתערב במינו, דין פשוט הוא שאוסר את התערובת אפילו במשהו, כשאר איסורים.

ולא החמירו באיסור זה יותר משאר איסורים, ולכן כשנתערב באינו מינו, אוסר רק כשהוא נותן טעם בתערובת.

ג. דעת רבי יוחנן.

בפסח עצמו החמץ אסור בהנאה, אלא שדינו כשאר איסורים, שבין כשנתערב במינו, ובין כשנתערב שלא במינו, אינו אוסר את התערובת, אלא כשהוא נותן בה טעם.

הכרעת רבא.

במחלוקת זו פסק רבא כרב, שבפסח עצמו, החמץ אוסר את תערובתו במשהו, בין במינו ובין שלא במינו.

שלא במינו	במינו	
במשהו	במשהו	רב
בנותן טעם	במשהו	שמואל
בנותן טעם	בנותן טעם	רבי יוחנן

חמץ שנתערב בהיתר לאחר הפסח

א. דעת רב.

גם לאחר הפסח החמץ אסור בהנאה [כדעת רבי יהודה], אלא שאז אין איסורו חמור כמו בפסח, ולכן דינו כשאר איסורים. ורק כשנתערב במינו הוא אוסר במשהו, אבל כשנתערב באינו מינו, אינו אוסר אלא בנותן טעם.

ב. דעת שמואל ורבי יוחנן.

לאחר הפסח החמץ מותר, [כדעת רבי שמעון], ומאחר שהוא מותר, אינו אוסר את תערובתו, אפילו אם הוא נותן בה טעם.

ואף על פי שאמר רבי שמעון, שחכמים קנסו לאסור הנאה מחמץ שעבר עליו הפסח, אין זה אלא כשהוא בעין בפני עצמו, אבל כשהוא בתערובת, לא גזרו עליו, והרי הוא מותר כדין תורה.

הכרעת רבא.

במחלוקת זו פסק רבא כשמואל ורבי יוחנן, שלאחר הפסח החמץ אינו אוסר את תערובתו כלל ואפילו נותן בה טעם.

שלא במינו	במינו	
בנותן טעם	במשהו	רב
מותר	מותר	שמואל ורבי יוחנן

דף ל

לקנות חמץ מנוכרים אחר הפסח

רבא העיד, שכשהיו בביתו של רב נחמן, מיד כשתמו שבעת ימי הפסח, הורה להם, שיצאו ויקנו חמץ מהנוכרים, אף על פי שהחמיץ אצל הנוכרים בפסח עצמו.

וזה כדעת רבי שמעון, שאמר, שחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, ולא קנסו חכמים לאסור חמץ שעבר עליו הפסח, אלא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, משום שעבר עליו בבל יראה ובל ימצא, אבל על חמץ של נוכרי שעבר על הפסח לא גזרו.

דין קדירות שבשלו בהם חמץ

קדירות שבישלו בהם חמץ כל השנה, נבלע בדפנות טעם החמץ.

ובין לדעת רב ובין לדעת שמואל, בפסח עצמו, אם מבשל בהן דבר אחר, ממין החמץ הבלוע בדפנות, אותו דבר נאסר, כי מה שנבלע בדפנות חוזר ומתערב עם מה שמתבשל עתה. ולדעת רב ושמואל, חמץ בפסח, אוסר במינו אפילו במשהו.

וגם בדבר זה שניהם מודים, שבפסח עצמו אין לבשל בקדירות אלו כלל, אף דבר שאינו ממין החמץ הבלוע.

לדעת רב דין זה פשוט, כי לדעתו חמץ בפסח אוסר במשהו, גם את שאינו מינו.

ולדעת שמואל לכאורה היה מקום להתיר לבשל את שאינו מינו, שהרי את שאינו מינו אינו אוסר אלא בנותן טעם.

אולם באמת שמואל מודה שלא יבשלו בקדירות אלו כלל. וילי"ע אם הטעם לכך, כי אין אנו יודעים איזה חמץ נבלע בקדירה, ויש לחוש בכל דבר שמה נבלע חמץ במינו בקדירה, או שהטעם לכך, כי בדבר זה מודה שמואל, שיש לאסור גם שאינו מינו, שמא יבואו לבשל בו במינו.

ונחלקו החכמים הללו, אם מותר לבשל בקדירות אלו לאחר הפסח.

לדעת רב, מאחר שגם חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה [כדעת רבי יהודה], גם אחר הפסח אין לבשל בקדירות אלו, שבלוע בהן חמץ שעבר עליו הפסח, כי הוא אוסר את מה שיתבשל בקדירה.

ואף שלדעת רב, חמץ לאחר הפסח אינו אוסר במשהו אלא במינו, גזרו שלא לבשל בקדירות אלא גם שאינו מינו, שמא יבשלו בהן מינו. ולפיכך, מאחר שאין היתר לקדירות אלו, הרי אלו **ישברו**.

ולדעת שמואל, מאחר שחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה [כדעת רבי שמעון], ואינו אוסר כלל כשהוא בתערובת, מה שיבשלו בקדירות הללו לאחר הפסח מותר באכילה, ולפיכך **משהים את הקדירות ומבשלים בהם לאחר הפסח**.

ובעירו של רב, מאחר שהכל היו שוברים קדירות חמץ שלהם בכל שנה קודם הפסח, היו קונים בכל שנה קדירות חדשות.

וכששמואל היה בעירו של רב, לא רצה להורות לרבים, שאינם צריכים לשבור את הקדירות הישנות, כנגד דעתו של רב. אבל הזהיר את מוכרי הקדירות, שלא יעלו את המחיר יותר משויו, כי אם יעשו כן, ידרוש לרבים שהלכה כרבי שמעון, ויורה שאינם צריכים לקנות קדירות חדשות.

פת חלבית ופת בשרית

אסור ללוש עיסה [=בצק] **בחלב**, **ואם לש**, כל **הפת** שאפה מעיסה זו **אסורה** באכילה, אפילו בפני עצמה, **שמא יבוא לאכול אותה בבשר**.

וכמו כן, **אסור לטוח את התנור בשומן של בשר**, **ואם טח**, כל **הפת** שאפה בהיסק זה **אסורה** באכילה, ואפילו בפני עצמה, **שמא יבוא לאכול אותה בכותח** [=מין מאכל חלבי].

- ורבא בר אהילאי היה סבור, שכל פת שיאפו בתנור זה מעתה ועד עולם אסורה היא, כי השומן נבלע בדפנות התנור, ומעתה בכל היסק והיסק הדפנות פולטות שומן לפת הנאפת בו.

- ובברייתא מבואר, **שכשיסיק את התנור פעם נוספת עד שמתלבן, הרי זה פולט את כל השומן שנבלע בתנור, ומעתה מותר לאפות בו פת**.

תנור שמועיל לו ליבון

תנור שנבלע בו שומן, על ידי שמסיקים אותו מתוכו, הוא מתלבן, ופולט את כל שומן שנבלע בו, ומעתה הוא נידון כתנור שלא נבלע בו שומן.

יש אומרים שדין זה אמור **רק בתנור של מתכת**, אבל תנור של חרס, אפילו על ידי היסק אינו פולט כל שומן הנבלע בו.

ומהטעם הזה, לדעת רב, אין תקנה לקדירות חרס של חמץ ללבנן, ומאחר שבלוע בהן חמץ אסור, יש לשוברן.

ויש אומרים שדין זה אמור **גם בתנור של חרס**, שמאחר **שמסיקים אותו מתוכו**, הוא מתלבן כל צרכו, כמי שניתן בכבשן, ונעשה כלי חדש.

אבל קדירות של חרס, לא מועילה להם תקנה זו, כי רגילים להסיקם מתחתם.

ואין להתירם על ידי שימלאום גחלים ויסיקום מבפנים, כי יש לחוש, שמא לא יסיקם היטב, מחשש שישברו.

ומהטעם הזה, לדעת רב, אין תקנה לקדירות חרס של חמץ ללבנן, ומאחר שבלוע בהן חמץ אסור, יש לשוברן.

ובוכיא, הוא מעין תנור מרעפים, שמסיקים אותו מבחוץ, ואופים בו, אינו מותר על ידי

הסקתו מבחוץ, ורק אם ימלאו אותו גחלים

מתוכו, יהיה מותר.

הכשרת סכינים לפסח

לדברי רב אשי, הבא להכשיר סכינים לפסח, לפלוט מהם כל חמץ הבלוע בהם, להכשיר את כת הסכין די בהגעלה ברותחים, אבל את להכשיר את הברזל של הסכין צריך להעבירו באש.

וכדי שלא תישרף הכת כשמעביר את הברזל באש, יחפה את הכת בטיט, ואחר כך יסיר הטיט, ויכניס את הכת לרותחים.

וההלכה היא, שגם להכשיר את הברזל די בהגעלה במים רותחים בכלי ראשון.

הכשרת עץ פרור לפסח

פרור הוא קדירה בלשון תורה, כמו בכתוב, "ויבשלו בפרור" (במדבר י"א ח'), ועץ פרור הוא עץ [=כף] שמגיסים [=מערבבים] בו את הקדירה.

ולדברי רב הונא בריה דרב יהושע, מאחר שעץ זה בלע חמץ מתבשיל של חמץ שהכניסו אותו לתוכו, באותו אופן הוא פולט מה שבלע.

ולכן על ידי הגעלתו במים רותחים בכלי ראשון [שעל האש], הוא פולט חמץ הבלוע בו, וכשר להשתמש בו בפסח.

פליטת בליעת כלי חרס

התורה העידה על כלי חרס, שאינו יוצא מידי דופן לעולם, כלומר אם בלע דופן כלי חרס תבשיל או משקה שניתן בו, אינו פולט אותו לגמרי בשום צורה, לא על ידי שטיפה, ולא על ידי הגעלה, ולא על ידי ליבון, ולכן אם בלע דבר איסור אין לו תקנה.

שנאמר בעניין כלי חרס שנתבשל בו בשר חטאת, והבליעה שנבלעה בו נעשית נותר, "וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר" (ויקרא ו' כ"א), ואין לו שום תקנה. שלא כמו כלי נחושת, שנאמר בו "ואם בכלי נחשת בשלה ומרק וישטף במים" (ויקרא ו' כ"א).

מאני דקוניא

מאני דקוניא הם כלי חרס המצופים עופרת. ואותם הירוקים, שהם עשויים מקרקע שחופרים ממנה צריף, החרס שלהם בולע תמיד, ודין פשוט הוא שאם נתבשל בהם חמץ, הם אסורים בפסח, ואין דרך להכשירם, כי כלי חרס שבלע, אין דרך להגעילו לפלוט כל בליעתו, ומאחר שבלוע בו חמץ, אין להשתמש בו בפסח.

וכמו כן, השחורים ולבנים שאינם חלקים, גם כן החרס שלהם בולע, ודין פשוט הוא שאם בשלו בהם חמץ, הם אסורים בפסח.

ומסקנת הגמרא, שכן דינם גם של השחורים והלבנים החלקים, כי גם הם בולעים, שהרי ניכר שחוזרים ופולטים מצדם החיצון, ומאחר שפולטים, ודאי בולעים. וכלי חרס אין דרך להגעילו לפלוט כל בליעתו, ומאחר שבלוע בהם חמץ, אין להשתמש בהם בפסח.

וכל זה לענין אם נתבשל בהם חמץ, שעל ידי החום הם בולעים מהתבשיל, ושוב אינם פולטים.

אבל אם נתנו בהם יין נסך, שהוא צונן, לדעת מרימר, לא בלעו ממנו כלל, ובכל האופנים מדיחים את הכלי, והוא מותר.

ורב זביד חולק, ואומר, שאין היתר אלא בשחורים ולבנים חלקים.

כלים שנשתמש בהם חמץ בצונן

לדברי רבא בר אבא אמר רב חייה בר אשי אמר שמואל, כל הכלים שנשתמשו בהם חמץ בצונן, לא בלעו מהחמץ, ולפיכך די להם בהדחה, ומשתמש בהם מצה בפסח.

יוצא מכלל זה, בית שאור [=כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור, ונותנתו בעיסה, ופעמים שהוא שוהה שם בלילה]. שמאחר שהשאור חימוצו קשה, אף על פי שהוא צונן באותו כלי, נבלע בו מהחמץ.

ואמר רבי אשי, שבית חרוסת דינו כבית שאור. ובית חרוסת הוא כלי שנותנין בו חומץ, וכל דבר שיש לו קיהוי, ורגילין ליתן בו קמח, ועשוי לטבל בו בשר כל ימות השנה, והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי.

ואמר רבא, שגיגיות של מחוזה, שדורכים בהם ענבים, הואיל ורגילים ללוש בהם חמץ, ומשהים אותו בתוכם, אף על פי שהם גדולות, והאוויר שולט בהם, חימוצם קשה, ודינם כבית שאור.

דף לא

לווה המוכר או מקדיש

את הנכסים המשועבדים

בעל חוב שנכסיו משועבדים לתשלום חובו, אם מכר את נכסיו, או הקדישם, לא הפקיעם בכך משעבוד שעליהם.

ולפיכך, אם הגיע זמן הפירעון, ולא שילם את חובו, המלווה בא ומוציא את הנכסים מיד

הקונה ומיד הקדש.

שכן אף אם כל זמן שלא גבו את הנכסים עודם של הלווה, כדעת רבא להלן, מכל מקום אינם ברשותו, כי משועבדים הם למלווה, ואין אדם מקדיש אלא מה שהוא שלו וברשותו, כמו ביתו, שנאמר "וְאִישׁ כִּי יִקְדַּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קִדְשׁ לַיהוָה" (ויקרא כ"ז י"ד).

מיד הלוקח הוא נוטל את הנכסים בחינם. ומיד הקדש הוא נוטל את הנכסים תמורת דבר מועט, שכך תקנו חכמים, שלא יוציא מהקדש בחינם, שלא יאמרו הקדש יוצא לחולין בלא פדיון. ואותו דבר מועט, הוא מוסיף על חובו, וחוזר וגובה אותו מהלווה.

מלווה המוכר או מקדיש

את הנכסים המשועבדים

מלווה שהלווה ממון לחבירו, ונשתעבדו לו נכסי חבירו לתשלום החוב, ומכר את הנכסים הללו או הקדישם קודם שגבה אותם בחובו, נחלקו בהם חכמים, אם חלה המכירה וההקדש.

לדעת אביי, מלווה שגובה נכסים בחובו, בשעת הגביה מתברר, שהם שלו למפרע משעה שנשתעבדו לו. ואם כן, כשלבסוף גבה את הנכסים, נתברר שבאותה שעה שמכרם או הקדישם כבר היו שלו, וחלה המכירה וההקדש.

ולדעת רבא, מלווה שגובה נכסים בחובו, מאחר שכל זמן שלא גבאם, היה הלווה יכול לתת לו מעות ולא לגבות ממנו את הנכסים, כשגבה את הנכסים נחשבים שלו רק מכאן ולהבא, שעתה הוא קונה אותם בחובו. ואם כן, מאחר שבשעה שמכרם או הקדישם עוד לא היו שלו, לא חלה המכירה וההקדש.

יתומים שגבו קרקע בחובת

אביהם מלווה חוזר וגובה אותה מהן

ראובן מכר שדה לשמעון באחריות, שאם יגבו את הקרקע משמעון, מחמת חובותיו של ראובן, שהקרקע משועבדת להם, ראובן ישלם לשמעון מעות תחת הקרקע.

ולא היו לראובן נכסים נוספים לאחריות המכירה הזו.

ושמעון לא היו לו מעות לשלם עבור השדה, ועשה את תשלום השדה כהלוואה שחייב לשלם, וכתב שטר על כך, שחייב לשלם לראובן דמי השדה, ושיעבד נכסיו לחוב זה.

ומת ראובן המוכר. ובא מי שהלווה לראובן, ורצה לגבות את השדה משמעון בחובו, ופייסו שמעון במעות שבידו, שמיעדות לתשלום מכירת השדה, וכך שייר את השדה לעצמו.

הדין הוא, שבאים בני ראובן, ואומרים לשמעון, מעות אלו שהיו בידך, של אבינו הם, שהיו עומדים לתשלום חובך עבור השדה, ולא היה לך לתת אותם למלווה, או לעכבם לעצמך, כי כלל בידינו, שמטלטלים שהניח אדם אחר מותו, אינם משתעבדים לבעלי חובו.

ומאחר שלא כדין נתת אותם למלווה של אבינו, תן לנו אחרים תחתיהם. ונמצא מפסיד, שמשלם דמי השדה פעמיים, פעם אחת לבני המוכר, ופעם אחת למלווה של המוכר. [דברים אלו אמר רמי בר חמא].

ואם פיקח הוא שמעון, יאמר להם, אין לי מעות לתת לכם, קחו את השדה עצמה כתשלום החוב עבור השדה.

וחוזר וגובה מהם את הקרקע מחמת אחריות המכירה, שכן עתה כשגבו ממנו את הקרקע כתשלום חוב אביהם, נתברר שלא ירשו מאביהם מעות אלא קרקע, וקרקעות שהניח אדם אחר מותו משתעבדות לחובו, ובכלל זה קרקעות שבאו ליד היתומים אחר מותו, כתשלום של בעלי חובותיו.

ומאחר שגבו ממנו את הקרקע שקנה באחריות, חוזר וגובה את הקרקע שבידם שהיא משועבדת לאחריות המכירה. [דברים אלו אמר רבא].

הנושה בחבירו מנה וחבירו

בחבירו מוציאים מזה ונותנים לזה

נתבאר לעיל, שכשיתומים גבו קרקע בחוב אביהם, מלווה של אביהם, חוזר וגובה אותה מהם.

ומתחילה רצו לומר, שהטעם לכך, כי כשמלווה גובה קרקע בחובו, כשהוא גובה אותה, מתברר שהיתה שלו למפרע, כלומר משעה שהתשתעבדה לו, ולכן כשהיתומים גובים את הקרקע בחוב אביהם, מתברר שהיתה שלו עוד בחייו, ולכן היא משועבדת למלווה של אביהם.

אבל אם אין הקרקע של מלווה אלא משעה שגובה אותה, לא קנה אותה האב מעולם אלא בניו בשעת הגביה, ולא היתה משועבדת למלווה אביהם לגבותה מהם.

ואם כן, מכאן ראייה לדברי אביי שמלווה למפרע הוא גובה.

ודחו זאת, ואמרו, שהסיבה לדין הנ"ל היא, משום שכשאדם חייב ממון לחבירו, וחבירו חייב לאדם שלישי, הראשון נחשב כחייב בעצמו לשלישי, שכך למד רבי נתן מהכתוב, "וְהִתְּוֹדוּ אֶת חֲסָאֲתֵם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהָשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחִמִּישְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו וְנָתַן לְאֲשֶׁר אָשָׁם לוֹ" (במדבר ה' ז'), שלא נאמר "לאשר הלווה לו", אלא "לְאֲשֶׁר אָשָׁם לוֹ",

ללמד שיתן למי שמגיע הקרן, והוא זה שאצלו

תם החוב.

ואם כן עוד קודם שגבו היתומים את הקרקע בחוב אביהם כבר היתה משועבדת למלווה של אביהם ולכן הוא גובה אותה מהם.

וכמו כן בדין המבואר לעיל, שהיה חייב ליתומים ממון בשביל קניית השדה, ונתן להם את השדה, שחוזר וגובה אותה מהם, כי כשם שהיא משועבדת לאביהם בשביל דמי המכירה, היא משועבדת לו חזרה באחריות המכירה.

בעל חוב קונה משכון

לדברי רבי יצחק, מלווה שיש בידו משכון, כל ימי ההלוואה המשכון קנוי לו, ואם אבד או נגנב או נאנס הפסידו, שאינו עליו, לא כשומר חנם הפטור מגניבה ואבידה, ולא כשומר שכר הפטור מאונס, אלא כבעליו, המפסידו בכל אופן שנפסד.

ודבר זה למד מהכתוב, "הַשֵּׁב תִּשְׁיב לוֹ אֶת הָעֶבֶט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׁלְמָתוֹ וּבְרֶכֶךְ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כ"ד י"ג).

שכן, אם המשכון שייך ללווה, אין כאן שום צדקה, שהרי את שלו המלווה מחזיר לו, ומתוך כך שמעשה זה נקרא צדקה, על כרחך המשכון של המלווה, וצדקה הוא עושה שמחזירו ללווה להשתמש בו.

- וכתוב זה נאמר בישראל שיש בידו משכון של ישראל.

- אבל נוכרי שיש בידו משכון של ישראל, לדברי הכל לא קנה אותו.

- וכשיש ביד ישראל משכון של נוכרי, נחלקו חכמים אם קנאו או לא.

לדעת תנא קמא, מאחר שנאמר בכתוב "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה", לא נאמר הכתוב אלא בישראל שיש בידו משכון של ישראל, שצדקה הוא עושה כשנותנו לישראל הלווה, להשתמש בו.

אבל כשיש ביד ישראל משכון של נוכרי, אין צדקה בנתינתו ללווה הנוכרי להשתמש בו, ולא דיבר בו הכתוב, ואם כן כשיש ביד ישראל משכון של נוכרי אינו קנוי לו.

ולדעת רבי מאיר, הדברים קל וחומר, אם ישראל קונה מישראל ממון שממשכן אותו, כל שכן שישראל קונה מנוכרי ממון שממשכן אותו, ואם כן כשיש ביד ישראל משכון של נוכרי, המשכון קנוי לישראל.

נוכרי שהלווה את ישראל על חמיצו

נוכרי שהלווה מעות לישראל קודם הפסת, ושעבד לו ישראל חמץ שלו לתשלום החוב, שאמר, אם לא אפרע לך עד יום פלוני, יהא חמץ זה שלך בתשלום החוב.

א. דעת אביי.

בין אם התפיס את החמץ ביד הנוכרי, להיות לו למשכון על החוב, ובין אם נותר החמץ בביתו של ישראל, אם לבסוף גבה הנוכרי את החמץ בחובו, חמץ זה נחשב כחמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח, שהוא מותר בהנאה לישראל.

והסיבה לכך, כי לדעת אביי, כשבעל חוב גובה את שיעבודו, בשעת הגביה מתברר למפרע, שכבר משעת ההלוואה היה הדבר קנוי לו.

ואם כן, כשהנוכרי גובה את החמץ המשועבד לו בחובו, מתברר למפרע, שהיה החמץ שלו קודם הפסת, והרי זה חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסת, שהוא מותר בהנאה.

ב. דעת רבא.

אם נותר החמץ בביתו של ישראל, אף שלבסוף גבאו הנוכרי בחובו, דין פשוט הוא, שחמץ זה נחשב כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסת, שהוא אסור בהנאה לישראל.

והסיבה לכך, כי לדעת רבא, כשבעל חוב גובה את שיעבודו, הוא קונה אותו רק בשעת הגביה אבל עד עכשיו היה של הלווה.

ואם כן, כשהנוכרי גובה את החמץ המשועבד לו בחובו, רק עתה הוא זוכה בו, אבל קודם לכן היה של ישראל, והרי זה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסת, שהוא אסור בהנאה.

וכן הדין גם אם התפיס את החמץ ביד הנוכרי, להיות לו למשכון על החוב, כי נוכרי שיש בידו משכון של ישראל, אינו קונה אותו, והרי הוא כשאר ממון המשועבד לו, שאינו זוכה בו אלא כשגובה אותו לתשלום החוב.

ויש אופן, שבו מודה רבא, שהחמץ נידון כחמץ של נוכרי שעבר עליו הפסת, והוא, כשגם התפיס את החמץ ביד הנוכרי, וגם אמר לו, אם לא אפרע לך עד יום פלוני, הרי החמץ הזה קנוי לך מעכשיו.

שמאחר שפירש, שאם לא יפרע את חובו, יהיה החמץ קנוי לנוכרי מעכשיו, בזה וודאי, אם לא פרע את החוב, מתברר למפרע, שהיה החמץ של הנוכרי קודם הפסת, והרי הוא חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסת, שהוא מותר בהנאה.

ישראל שהלווה את נוכרי על חמיצו

ישראל שהלווה מעות לנוכרי קודם הפסת, ושעבד לו נוכרי חמץ שלו לתשלום החוב, שאמר,

אם לא אפרע לך עד יום פלוני, יהא חמץ זה שלך

בתשלום החוב.

א. דעת אביי.

בין אם התפיס את החמץ ביד ישראל, להיות לו למשכון על החוב, ובין אם נותר החמץ בביתו של נוכרי, אם לבסוף גבה הישראל את החמץ בחובו, חמץ זה נחשב כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, שהוא אסור בהנאה.

והסיבה לכך, כי לדעת אביי, כשבעל חוב גובה את שיעבודו, בשעת הגביה מתברר למפרע, שמשעת ההלוואה היה הדבר קנוי לו.

ואם כן, כשישראל גובה את החמץ המשועבד לו בחובו, מתברר למפרע, שהיה החמץ שלו קודם הפסח, והרי זה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, שהוא אסור בהנאה.

ב. דעת רבא.

אם נותר החמץ בביתו של נוכרי, אף שלבסוף גבאו ישראל בחובו, דין פשוט הוא, שחמץ זה נחשב כחמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח, שהוא מותר בהנאה לישראל.

והסיבה לכך, כי לדעת רבא, כשבעל חוב גובה את שיעבודו, הוא קונה אותו רק בשעת הגביה אבל עד עכשיו היה של הלווה.

ואם כן, כשהישראל גובה את החמץ המשועבד לו בחובו, רק עתה הוא זוכה בו, אבל קודם לכן היה של נוכרי, והרי זה חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח, שהוא מותר בהנאה.

וכשהנוכרי התפיס את החמץ ביד ישראל, להיות לו למשכון על החוב, נחלקו חכמים אם קנה ישראל את החמץ בשעת המשכון.

לדעת תנא קמא, ישראל שיש בידו משכון של נוכרי אינו קונה אותו להיות שלו, והרי הוא כשאר ממון המשועבד לו, שאינו זוכה בו אלא כשגובה אותו לתשלום החוב, אבל קודם לכן היה של נוכרי, והרי זה חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח, שהוא מותר בהנאה.

ולדעת רבי מאיר, ישראל שיש בידו משכון של נוכרי קונה אותו להיות שלו. ואם כן משעה שהתמשכן החמץ ביד ישראל קנה אותו, ונמצא שהיה החמץ של ישראל קודם הפסח, והרי הוא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, שהוא אסור בהנאה.

ויש אופן, שבו לדברי הכל, החמץ נידון כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, כשגם התפיס את החמץ ביד ישראל, וגם אמר לו, אם לא אפרע לך עד יום פלוני, הרי החמץ הזה קנוי לך

מעכשיו.

שמאחר שפירש, שאם לא יפרע את חובו, יהיה החמץ קנוי לישראל מעכשיו, בזה וודאי, אם לא פרע את החוב, מתברר למפרע, שהיה החמץ של ישראל קודם הפסח, והרי הוא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, שהוא אסור בהנאה.

ויש אופן, שבו לדברי הכל, החמץ נידון כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, כשגם התפיס את החמץ ביד ישראל, וגם אמר לו, אם לא אפרע לך עד יום פלוני, הרי החמץ הזה קנוי לך

מעכשיו.

שמאחר שפירש, שאם לא יפרע את חובו, יהיה החמץ קנוי לישראל מעכשיו, בזה וודאי, אם לא פרע את החוב, מתברר למפרע, שהיה החמץ של ישראל קודם הפסח, והרי הוא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, שהוא אסור בהנאה.

חמץ הנמצא בחנות אחר הפסח

חנות של ישראל, ומלאי [=פת ויין הנמכר בתוכה] של ישראל, ופועלים נכרים נכנסים לשם, חמץ שנמצא שם אחר הפסח, מן הסתם ממלאי של חנות הוא, והרי זה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, שהוא אסור באכילה ובהנאה.

וחנות של נוכרי, ומלאי [=פת ויין הנמכר בתוכה] של נוכרי, ופועלים ישראלים נכנסים ויוצאים לשם, חמץ שנמצא שם אחר הפסח, מן הסתם ממלאי של חנות הוא, והרי זה חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח, שהוא מותר בהנאה ובאכילה.

חמץ שנפלה עליו מפולת

חמץ שנפלה עליו מפולת, והוא מכוסה בגובה שלושה טפחים, שהוא השיעור המונע מריחו לבקוע, ושוב אין הכלב יכול לחפש אחריו, מעתה הרי הוא כמבוער, ואין צריך לחפור ולהוציאו ולבערו.

ומכל מקום לדברי רב חסדא, צריך לבטלו בלבנו, שמא יפנו את המפולת במועד, ויתגלה החמץ, ונמצא עובר עליו בבל יראה ובבל ימצא.

שמירת כספים

לדברי שמואל, כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, ולכן מי שהפקידו בידו כספים לשמור, ואבדו, אפילו אם הוא שומר חינם, אינו פטור מלשלם, אלא אם כן נתן אותם בקרקע, אבל אם נתן אותם בכל מקום אחר, אין זו שמירה ראויה, ומאחר שפשע בשמירה, חייב לשלם.

ולעניין זה מאחר שכספים אין להם ריח אין צריך להטמינם בקרקע שלושה טפחים ודי בכך שמטמינם בקרקע בעומק טפח.

דף לב

האוכל תרומה בשוגג

זר, כלומר מי שאינו כהן, שאכל תרומה בשוגג, כגון שלא ידע שהיא תרומה, או שלא ידע שתרומה אסורה לזרים, משלם על כך לכהן קרן [כלומר את

מה שאכל, **ומוסיף חומש** מלגיו, כלומר על כל ארבעמידות שאכל מוסיף מידה אחת, שהיא חומש של הקרן עם התוספת. שנאמר, "וְאִישׁ פִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וַיִּסֹּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו וַנִּתֵּן לִכְהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י"ד).

ודין זה אמור **בין אם אכל תרומה, ובין אם שתה תרומה, ובין אם סך תרומה על בשרו**, שהסיכה דינה כשתיה, ושתיה בכלל אכילה.

אבל אם גזל את ההקדש והשליכו לנהר, אפילו אם עשה זאת בשוגג, כגון שלא ידע שזו תרומה, אינו משלם חומש אלא קרן בלבד, כשאר מזיקים. כי בכתוב נאמר "פִּי יֹאכַל", ללמד שאין חיוב חומש אלא במי שאכל תרומה בשגגה.

ודין זה אמור **בין באוכל תרומה טמאה, ובין באוכל תרומה טהורה**, ששניהם שווים בו, ומשלמים קרן וחומש.

ומתוך כך שנאמר "וַנִּתֵּן לִכְהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ", למדו, שזה שאכל תרומה בשוגג, אינו משלם ממון כשווי התרומה שאכל, אלא משלם פירות כנגד מה שאכל, שיש לו לשלם דבר הראוי להיות קודש.

אמנם בדבר זה נסתפקו, כשמשלם פירות תחת התרומה שאכל בשוגג, האם עליו לשלם פירות באותה כמות של הפירות שאכל, או שעליו לשלם פירות בשווי הפירות שאכל [=לפי מדה משלם או לפי דמים משלם]. ובהמשך יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים בדבר זה, לדעת רבי עקיבא, לפי דמים משלם, ולדעת רבי יוחנן בן נורי, לפי מידה משלם.

ונפקא מינה מספק זה, כשנתייקרה התבואה אחרי שאכל את התרומה, כגון שאכל קב של תרומה, ובשעת אכילתו היה הקב שווה זוז, ועתה הוא שווה ארבעה זוז.

אם עליו לשלם פירות באותה כמות של הפירות שאכל, עליו לשלם קב וחומשו, אף על פי שעתה הקב שווה יותר מהקב שאכל.

ואם עליו לשלם פירות בשווי הפירות שאכל, אינו צריך לתת כל כך, ודי שיתן רביע הקב וחומשו.

ודוקא באופן הזה יש להסתפק כמה עליו לשלם, כשהתבואה התייקרה.

אבל באופן ההפוך, כלומר שהוזלה התבואה אחר שאכל את התרומה, אין להסתפק בדבר, שכן אם בשעה שאכל היה הקב שווה ארבעה זוז, ועתה הוא שווה זוז אחד, ברור שעליו לשלם ארבעה זוז.

כי אפילו אם מחמת חיוב אכילת תרומה דיו בתשלום קב וחומשו כנגד מה שאכל, מאחר שכשאכל היה הקב שווה ארבעה זוז, הרי גזל מהכהן ארבעה זוז, ולא יפטר מתשלומי הגזילה בתשלום קב השווה זוז, עד שישלם ארבעה זוז, כפי שהיתה הגזילה שווה בשעת הגזילה.

עוד אופן שיש בו נפקא מינה מספק זה, הוא, כשאכל תרומה טמאה בשוגג ולא נשתנה מחיר התבואה.

אם עליו לשלם פירות כפי שווי התרומה שאכל, אינו צריך לשלם פירות כפי מה שאכל, כי תרומה טמאה אינה שווה הרבה, שהיא אסורה באכילה ומיועדת להסקה, ודיו בתשלום פירות מועטים, כשווי התרומה הטמאה שאכל. וכשאינה ראויה גם להסקה, פטור לגמרי.

ואם עליו לשלם פירות כמידת התרומה שאכל, עליו לשלם ממש כפי מה שאכל.

אכל גרוגרות ושילם לו תמרים תבא עליו ברכה

מבואר בברייתא, שהמשלם תמרים תחת גרוגרות [=תאנים יבשים] של תרומה שאכל בשוגג, תבוא עליו ברכה. שהתמרים חשובים מתאנים ודמיהם מרובים.

ואמר רב יוסף, שמתוך כך שברכה הברייתא את המשלם תמרים תחת גרוגרות, יש ללמוד, שהאוכל תרומה בשוגג, משלם פירות אחרים באותה כמות של פירות שאכל [=לפי מידה], ולכן כשמשלם תאנים כמידת התמרים שאכל, נותן הוא דבר השווה יותר, שאכל קב תאנים השווה זוז, ומשלם קב תמרים השווה ארבעה זוז, ולכן תבוא עליו ברכה.

אבל אם משלם הוא כפי שווי הפירות הראשונים שאכל, שאכל קב תאנים השווה זוז, ומשלם רביע קב תמרים השווה זוז, על מה יש לברכו.

ואביי אמר, שאפילו אם משלם כפי שווי הפירות שאכל [=לפי דמים, שאכל קב תאנים השווה זוז, ומשלם רביע קב תמרים השווה זוז], יש לברכו, כי אכל פירות בשווי זוז ממין שאין קופצים לקנותו, ומשלם פירות בשווי זוז, ממין שיש קופצים לקנותו.

האוכל תרומה במזיד

הדין המבואר לעיל, שזר האוכל תרומה, משלם פירות תחת הפירות שאכל, ומוסיף חומש, נאמר רק באוכל תרומה בשוגג, שהתשלומים הם כפרה על אכילתו.

אבל זר שאכל תרומה במזיד, הרי הוא כשאר גזלנים, ולא נאמר בו הדין הנ"ל לשלם פירות ולהוסיף חומש.

לדעת חלק מהחכמים, משלם ממון, מעות או מה

שירצה, בשווי התרומה שאכל, ואינו מוסיף

חומש.

ולדעת חלק מהחכמים, מאחר שזר האוכל תרומה במזיד מתחייב מיתה בידי שמים, שנאמר, "וימתו בו כי יחללהו" (ויקרא כ"ב ט'), מחמת חיוב מיתה זה הוא נפטר לגמרי מלשלם, כדעת רבי נחוניא בן הקנה, [הנזכר לעיל בדף כ"ט].

שכשם שהמתחייב מיתה בבי"ד פטור מתשלומים שהיה לו להתחייב עם המיתה, כך המתחייב כרת בידי שמים, פטור מתשלומים שהיה לו להתחייב עם הכרת.

והוא הדין למתחייב מיתה בידי שמים, שהוא פטור מתשלומים שהיה לו להתחייב עם המיתה.

האוכל תרומת חמץ בפסח (מהדורא א)

א. כדעת האומרים לפי דמים משלם.

יש אומרים שהאוכל תרומה, בין בשוגג ובין במזיד, חייב לשלם את שווי התרומה שאכל. כשאכל בשוגג, משלם פירות באותו שווי, ומוסיף חומש. וכשאכל במזיד, יכול לשלם גם מעות, ואינו מוסיף חומש.

ולדעת האומרים, שהחמץ בפסח אסור בהנאה, אם אכל תרומת חמץ בפסח, בין שאכלה בשוגג, בין שאכלה במזיד, מאחר שאינה שווה כלום, פטור מלשלם. [וכן דעת רבי עקיבא].

ולסברת רבי יוסי הגלילי, שהחמץ בפסח מותר בהנאה, אם אכל תרומת חמץ בפסח בשוגג, משלם פירות בשווי התרומה שאכל, כלומר כפי מה שהיתה שווה להנאת הסקה, ומוסיף חומש. ואם אכל את התרומה במזיד, משלם ממון כפי מה שהיתה שווה, ואינו מוסיף חומש.

- וחילוק זה הוא כדעת האומרים, שהמתחייב מיתה בידי שמים, אינו נפטר בכך מתשלומים שנתחייב עם המיתה.

- ולדעת האומרים שהמתחייב מיתה בידי שמים נפטר בכך מתשלומים שנתחייב עם המיתה. אפילו לפי סברת רבי יוסי הגלילי, שהחמץ בפסח מותר בהנאה, האוכל תרומת חמץ בפסח מתחייב לשלם את שוויה רק כשאכל אותה בשגגה כפולה, ששגג גם לעניין אכילת התרומה, שלא ידע שזו תרומה, או לא ידע שתרומה אסורה לזרים, וגם לעניין אכילת החמץ, שלא ידע שהיא חמץ, או לא ידע שהחמץ אסור.

אבל אם הזיז באחד מהם, נתחייב על כך מיתה בידי שמים על אכילת התרומה, או כרת על אכילת חמץ, ובכך נפטר מתשלומים.

וכל שכן כשהזיז גם באכילת התרומה וגם באכילת החמץ, שהוא פטור מהתשלומים.

- ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, כשאכל בשוגג לעולם הוא פטור מלשלם, כי נאמר "וַיִּנְתֵּן לְכַהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י"ד), ללמד, שכשמשלם את התרומה שאכל בשוגג, יש לו לתת דבר הראוי להיות תרומה, וחמץ בפסח אינו ראוי להיות תרומה, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ג], ואם כן אינו חייב לשלם תרומת חמץ שאכל.

אבל אם הזיז באחד מהם, נתחייב על כך מיתה בידי שמים על אכילת התרומה, או כרת על אכילת חמץ, ובכך נפטר מתשלומים.

וכל שכן כשהזיז גם באכילת התרומה וגם באכילת החמץ, שהוא פטור מהתשלומים.

- ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, כשאכל בשוגג לעולם הוא פטור מלשלם, כי נאמר "וַיִּנְתֵּן לְכַהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י"ד), ללמד, שכשמשלם את התרומה שאכל בשוגג, יש לו לתת דבר הראוי להיות תרומה, וחמץ בפסח אינו ראוי להיות תרומה, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ג], ואם כן אינו חייב לשלם תרומת חמץ שאכל.

הזיז בתרומה		שגג בתרומה		
הזיז בחמץ	שגג בחמץ	הזיז בחמץ	שגג בחמץ	
פטור	פטור	פטור	פטור	אם חמץ אסור בהנאה
י"א חייב	י"א חייב	י"א חייב	חייב	אם חמץ מותר בהנאה
י"א פטור	י"א פטור	י"א פטור כי חייב כרת וי"א פטור כי נאמר ונתן לכהן את הקדש	י"א פטור כי נאמר ונתן לכהן את הקדש	

ואת משנתנו ניתן להעמיד כדעת רבי יוסי הגלילי, האומר, שחמץ בפסח מותר בהנאה, ויש לו שווי. וכן כרבי נחוניא בן הקנה, האומר, שהמתחייב מיתה בידי שמים, נפטר בכך מתשלומים.

והרישא של המשנה מדברת במי שאכל תרומת חמץ בשגגה, בין בתרומה ובין בחמץ, שהוא מתחייב לשלם את שווי התרומה שאכל.

והסיפא מדברת במי שהזיז באכילת תרומה, שהוא נפטר מהתשלומים, כי מתחייב מיתה בידי שמים.

ב. כדעת האומרים לפי מידה משלם.

לדעת רבי יוחנן בן נורי, רק האוכל תרומה במזיד, משלם את שווי התרומה שאכל, ואם כן האוכל תרומת חמץ בפסח במזיד שידע שזו תרומה והיא אסורה דינו כפי שנתבאר לעיל.

- לדעת האומרים חמץ אסור בהנאה, מאחר שאין לחמץ שווי, פטור מלשלם על מה שאכל.

- ולדעת רבי יוסי הגלילי, שחמץ מותר בהנאה, ויש לו שווי, דינו תלוי במחלוקת אם נפטר מתשלומים מחמת שנתחייב מיתה בידי שמים, או שאין דבר זה פוטר מתשלומים, ולכן משלם את שווי התרומה שאכל, כפי מה שהיא היתה שווה להסקה.

וכל זה כשאכל את התרומה של החמץ במזיד, אבל כשאכל אותה בשוגג, אפילו אם אינה שווה כלום, כי היא אסורה בהנאה, אינו נפטר בכך מהתשלומים, כי האוכל תרומה בשוגג, אינו משלם פירות כפי שוויה, אלא כפי הכמות שאכל, ואפילו אם אינם שווים כלום, ולכן עליו לשלם פירות באותה כמות של התרומה שאכל, ולהוסיף על כך חומש.

- יש אומרים שכן הדין בכל אופן שהיה שוגג

באכילת התרומה, בין שהיה שוגג גם באכילת

החמץ ובין שבאכילת חמץ היה מזיד.

- ויש אומרים שכשהיה שוגג רק באכילת התרומה, אבל ידע שהיא חמץ והחמץ אסור, נפטר מתשלומים מחמת שנתחייב כרת על אכילת החמץ.

- ויש אומרים שאף שמסברא היה מקום לחייבו תשלומי תרומה שאכל בשוגג, מכל מקום גזירת הכתוב היא "וַיִּנְתֵּן לְפָנָיו אֶת הַקֹּדֶשׁ", שאינו משלם אלא דבר הראוי להיות תרומה, וחמץ בפסח מאחר שאינו ראוי להיות תרומה, אין בו כלל דין תשלומי תרומה.

הזיד בתרומה		שגג בתרומה		
הזיד בחמץ	שגג בחמץ	הזיד בחמץ	שגג בחמץ	
פטור [כי אינו שווה]	פטור [כי אינו שווה]	י"א חייב	חייב	אם חמץ אסור בהנאה
י"א חייב	י"א חייב			אם חמץ מותר בהנאה
		י"א פטור כי חייב כרת	וי"א פטור כי נאמר ונתן לכהן את הקדש	
	י"א פטור	וי"א פטור כי נאמר ונתן לכהן את הקדש	וי"א פטור כי נאמר ונתן לכהן את הקדש	

ואת משנתנו ניתן להעמיד כדעת חכמים, האומרים,

שחמץ בפסח אסור בהנאה.

והרישא של המשנה מדברת במי שהיה שוגג באכילת התרומה, [בין שגג בחמץ ובין הזיד בחמץ], שמאחר ששגג באכילת תרומה, אף על פי שאינה שווה כלום, משלם לפי מידה.

והסיפא מדברת במי שהזיד באכילת תרומה, [בין שגג בחמץ ובין הזיד בחמץ], שמאחר שהזיד בתרומה, ועליו לשלם את שוויה, פטור, כי אינה שווה כלום.

האוכל תרומת חמץ בפסח (מהדורא ב)

דינו של האוכל תרומת חמץ בפסח, אם חייב בתשלומים או לא, תלוי הוא בארבעה דינים שנחלקו בהם חכמים, שלושה מהם נכתוב מיד, ואת הרביעי נכתוב בעזה"י בהמשך.

א. האם החמץ בפסח אסור בהנאה.

לדעת רוב החכמים, ובכללם רבי עקיבא ורבי

יוחנן בן נורי, החמץ אסור בהנאה.

ולדעת רבי יוסי הגלילי ורבי אלעזר חסמא,

החמץ מותר בהנאה.

ב. האוכל תרומה בשוגג לפי מה משלם.

לדעת רבי עקיבא, משלם לפי דמים.

ולדעת רבי יוחנן בן נורי, משלם לפי מידה.

ג. המתחייב כרת או מיתה בידי שמים עם

תשלומים.

לדעת חלק מהחכמים, אינו נפטר מהתשלומים.

ולדעת רבי נחונייה בן הקנה, נפטר מהתשלומים.

ועל פי הדינים הנ"ל נבאר בעזה"י אם האוכל

תרומת חמץ בפסח חייב בתשלומים.

א. האוכל תרומת חמץ במזיד.

לדברי הכל, זר האוכל תרומה במזיד, שיודע

שהיא תרומה והיא אסורה, משלם ממון כפי מה

שהיתה שווה [=לפי דמים]. ואם כן, דינו תלוי

במחלוקת [א] האם חמץ אסור בהנאה,

ובמחלוקת [ג] האם חיוב מיתה או כרת פוטר

מתשלומים.

לדעת האומרים שהחמץ אסור בהנאה, דין

פשוט הוא שהאוכל תרומת חמץ במזיד, שיודע

שהיא תרומה והיא אסורה, פטור מתשלומים, כי

האוכל תרומה במזיד משלם את שווי מה שאכל.

ולדעתם, תרומת חמץ אין לה שום שווי. [כן הדין

בין שהיה שוגג בחמץ, שלא ידע שהתרומה חמץ

ושהחמץ אסור, ובין שהיה מזיד גם באכילת החמץ].

ולדעת האומרים שהחמץ מותר בהנאה, דין זה

תלוי במחלוקת [ג], האם חיוב מיתה בידי שמים

או כרת פוטר מתשלומים.

- לדעת האומרים, שחיוב מיתה בידי שמים או

כרת אינו פוטר מתשלומים, זה שאכל תרומת

חמץ בפסח, מאחר שיש לה שווי, כפי ההנאה

שמותר להנות ממנה, להסקה, חייב לשלם את

השווי הזה. [בין שהיה שוגג באכילת החמץ, שלא

ידע שהתרומה חמץ ושהחמץ אסור, ובין שהיה מזיד

גם באכילת החמץ].

- ולסברת רבי נחונייה בן הקנה, שחיוב מיתה

בידי שמים או כרת פוטר מתשלומים, זה שאכל

תרומת חמץ בפסח, אף על פי שיש לה שווי כפי

ההנאה שמותר להנות ממנה, מאחר שהאוכל

תרומה במזיד, חייב מיתה בידי שמים, נפטר

הוא מלשלם מה שאכל.

ב. האוכל תרומת חמץ בשוגג.

לעניין זר שאכל תרומה בשוגג, נחלקו חכמים

[באות ב], האם הוא משלם פירות כפי מה

שהיתה התרומה שווה [=לפי דמים], ועל זה

מוסיף חומש, או שמשלם פירות באותה כמות

שאכל תרומה [=לפי מידה], ועל זה מוסיף חומש.

ולדעת האומרים, שהאוכל תרומה בשוגג, משלם

פירות כפי שווי התרומה שאכל [=לפי דמים],

כשאכל תרומת חמץ בפסח בשוגג, דינו כדין

אוכל תרומת חמץ בפסח במזיד כפי המבואר

לעיל.

לדעת האומרים שחמץ אסור בהנאה, אין לו

שווי, ולכן פטור מלשלם, [ואין חילוק בדבר, בין שהיה שוגג גם בחמץ, שלא ידע שהתרומה חמץ ושהחמץ אסור, ובין שהיה מזיד באכילת החמץ]. [וכן דעת רבי עקיבא].

ולדעת האומרים שחמץ מותר בהנאה, יש לו שווי, כפי ההנאה שמותר להנות ממנה, להסקה, ומעתה דינו תלוי במחלוקת חכמים.

- **יש אומרים, שלדעה זו, מאחר שהחמץ מותר בהנאה, האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג, משלם פירות כפי שווי תרומת החמץ, בין כשהיה שוגג גם באכילת החמץ, שלא ידע שהתרומה חמץ או שהחמץ אסור, ובין כשהזיד באכילת החמץ, כי אין לפוטרו מטעם שמתחייב כרת.**

- **ולסברת רבי נחונייה בן הקנה, שחייב מיתה בידי שמים או כרת פוטר מתשלומים, זה שאכל תרומת חמץ בפסח בשוגג, אינו חייב לשלם, אלא כשהיה שוגג גם באכילת התרומה, וגם באכילת החמץ, אבל אם הזיד באכילת החמץ, אף על פי ששגג באכילת התרומה, ויש לו להתחייב את שוויה, מאחר שמתחייב כרת על אכילת חמץ, נפטר הוא מהתשלומים.**

- **ולדעת רבי אלעזר בן עזריה, אף שמסברא היה מקום לחייבו פירות בשווי תרומת החמץ שאכל, [לכל הפחות כששגג באכילת התרומה ובאכילת החמץ], גזרת הכתוב היא, שאינו משלם, כי בכתוב המחייב לשלם תרומה שאכל בשוגג, נאמר, "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף מִמִּשְׁתֵּי עֲלֵיו וְנָתַן לַפֶּהן אֶת הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י"ד), ויש ללמוד מכאן, שכשמשלם, יש לו לתת דבר הראוי להיות תרומה, וחמץ בפסח אינו ראוי להיות תרומה, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ג], ואם כן אינו חייב לשלם תרומת חמץ שאכל.**

ולדעת האומרים, שהאוכל תרומה בשוגג, משלם פירות באותה כמות של תרומה שאכל [=לפי מידה], אין חילוק בין האומרים שחמץ מותר בהנאה, לבין האומרים שחמץ אסור בהנאה, כי תשלום התרומה אינו לפי שוויה, אלא לפי הכמות שנאכלה, ואפילו אינה שווה כלום, כגון שאסורה בהנאה.

- **יש אומרים, שלדעה זו, מאחר שיש לשלם את כמות התרומה שאכל הרי זה נותן פירות כפי מה שאכל [ומוסיף חומש], ואין חילוק בדבר, בין שהיה שוגג גם בחמץ, שלא ידע שהתרומה חמץ ושהחמץ אסור, ובין שהיה מזיד באכילת החמץ. [וכן דעת רבי יוחנן בן נורי].**

- **אמנם לסברת רבי נחונייה בן הקנה, שחייב מיתה בידי שמים או כרת פוטר מתשלומים, זה שאכל תרומת חמץ בפסח בשוגג, אינו חייב לשלם, אלא כשהיה שוגג גם באכילת התרומה, וגם באכילת החמץ, אבל אם הזיד באכילת החמץ, אף על פי ששגג באכילת התרומה, ויש לו להתחייב פירות כמו שאכל, מאחר שמתחייב כרת על אכילת חמץ, נפטר הוא מהתשלומים.**

- **ולדעת רבי אלעזר בן עזריה, אף שמסברא היה מקום לחייבו פירות כמו תרומת החמץ שאכל, [לכל הפחות כששגג באכילת התרומה ובאכילת החמץ], גזרת הכתוב היא שאינו משלם, כי בכתוב המחייב לשלם תרומה שאכל בשוגג, נאמר, "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף מִמִּשְׁתֵּי עֲלֵיו וְנָתַן לַפֶּהן אֶת הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י"ד), ויש ללמוד מכאן, שכשמשלם, יש לו לתת דבר הראוי להיות תרומה, וחמץ בפסח אינו ראוי להיות תרומה, ואם כן אינו חייב לשלם תרומת חמץ שאכל.**

שיעור תרומה שחייבים עליה קרן וחומש

א. דעת תנא קמא.

אדם מתחייב קרן וחומש על אכילת תרומה בשוגג, רק כשאכל ממנה לכל הפחות כזית, שנאמר, "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף מִמִּשְׁתֵּי עֲלֵיו וְנָתַן לַפֶּהן אֶת הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י"ד), וכלל בידינו, שבכל מקום אכילה בכזית.

וכל זה לענין חיוב חומש, אבל הקרן עצמו, אם היה שווה פרוטה, חייב לשלמו, אף על פי שהוא פחות מכזית. ואינו פטור לגמרי, אלא כשאכל תרומה שאינה שווה פרוטה.

ואבא שאול חולק ואומר שהכתוב "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה" מלמד דבר אחר, והוא, שיש חיוב קרן וחומש רק על אכילה, אבל המזיק תרומה של כהן, אפילו בשוגג, אינו משלם חומש, אלא קרן בלבד, כשאר מזיק חולין.

ב. דעת אבא שאול.

האוכל בשוגג תרומה השווה פרוטה, מתחייב על אכילתה קרן וחומש, אף על פי שאין בה כזית, שנאמר בענין "וְנָתַן לַפֶּהן אֶת הַקֹּדֶשׁ", וכלל בידינו שאין נתינה פחות משווה פרוטה.

וכשלא היתה התרומה שווה פרוטה, פטור אף מתשלומי הקרן.

ותנא קמא חולק ואומר שהכתוב "וְנָתַן לַפֶּהן אֶת הַקֹּדֶשׁ" מלמד דבר אחר, והוא, שיש לשלם דבר הראוי להיות תרומה.

מנין שדין מעילה אמור רק

במי שנהנה מהקדש בשוגג

מי שנהנה מהקדש בשוגג, יש בו דין מעילה, שהוא משלם קרן וחומש, ומביא קרבן אשם, שנאמר, "וְנָפֵשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחִטָּאָה בְּשִׁגְגָה

מְקַדְּשֵׁי ה' וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' אֵיל תְּמִים מִן הַצֵּאוֹ בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאֲשָׁם" (ויקרא ה' ט"ו).

וכל האיסורים שמביאים עליהם קרבן חטאת, חמורים הם מאיסור הנאה מהקדש, שכן כל האיסורים שמביאים עליהם קרבן חטאת, העובר בהם במזיד, עונשו כרת, ואילו הנהנה מהקדש במזיד, אינו נענש בכרת, אלא רק במיתה בידי שמים, שהוא עונש קל יותר.

כן דעת רבי, שהנהנה מהקדש, חייב מיתה בידי שמים, וחכמים חולקים עליו, ואומרים, שאינו חייב מיתה, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ג.

ואם כן מאחר ששאר איסורים שיש בהם כרת חמורים מאיסור הנאה מהקדש, לכאורה היה אפשר ללמוד בקל וחומר, שאם בכל האיסורים החמורים, שיש בהם עונש כרת, מביאים עליהם קרבן חטאת, רק כשהיה החטא בשגגה, קל וחומר לאיסור הנאה מהקדש, שהוא קל יותר, שלא יהא בו דין מעילה להתחייב חומש ואשם, אלא כשנהנה מהקדש בשוגג.

והסיבה שלא למדו דין זה בקל וחומר, וכתבה תורה בפירוש, "וְחִטָּאָה בְּשִׁגְגָה מְקַדְּשֵׁי ה' וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ", ללמד שחייב חומש ואשם על הנאה מהקדש הוא רק כשהיתה הנאה בשוגג, כי מצד שני יש חומרא באיסור הנאה מהקדש שאין בשאר איסורים, ואם כן היה מקום לומר, שמאחר שבדבר זה איסור הנאה מהקדש חמור יותר, כמו כן הוא חמור גם לעניין זה, שיש בו דין מעילה להתחייב חומש ואשם אף במזיד.

ולהלן יתבאר בעזה"י במה חמור איסור הנאה מהקדש משאר איסורים שיש בהם כרת.

א. חיוב מיתה בידי שמים.

מלשון הברייתא היה נראה, שהחומרא שיש באיסור הנאה מהקדש יותר משאר איסורים שיש בהם כרת, שאיסור הנאה מהקדש יש בו עונש מיתה בידי שמים.

ורב נחמן בר יצחק הקשה על כך, כי מבואר מהברייתא עצמה, שעונש כרת חמור מעונש מיתה בידי שמים. ואם כן, שאר איסורים חמורים בעונשם מאיסור הנאה מהקדש, ולא הוא חמור מהם.

ב. חיוב מיתה אף בפחות מכזית.

רב חייא בר אבין יישב, שכוונת הברייתא לומר, שבדבר זה חמור איסור הנאה מהקדש משאר איסורים שיש בהם כרת, שכולם יש בהם עונש רק כשיאכל מהם כזית, ואילו הנהנה מהקדש, חייב מיתה בידי שמים, כשנהנה מהקדש שווה פרוטה, אף על פי שאין בו כזית.

וכשרב נחמן שמע את דברי רבי חייא אלו, אמר לו, תנוח דעתך שהנחת את דעתי.

דף לג

וביאר רב פפא, שהסיבה לכך שלדעת רבי הנהנה מהקדש אף בפחות משווה פרוטה חייב מיתה, כי דעת רבי כדעת אבא שאול, האומר, שזר האוכל תרומה בשוגג אפילו בפחות מכזית משלם קרן וחומש, והוא הדין שאם אכל תרומה במזיד, מתחייב מיתה.

ומאחר שחייב מיתה של נהנה מהקדש, למד מהדין האמור בתרומה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], גם חיוב מיתה האמור בנהנה מהקדש הוא אף בפחות מכזית.

ג. אין מתכוון חייב כמתכוון.

לדברי מר בריה דרבנא, בדבר זה חמור איסור הנאה מהקדש משאר איסורים, שבכולם מתחייב קרבן רק כשנתכוון לעשות את האיסור שעשה, [אלא ששגג, שהיה סבור שהדבר מותר].

אבל לא נתכוון לעשות את האיסור שעשה, כגון נתכוון לחתוך בשבת דבר תלוש, וחתך דבר מחובר, פטור הוא מחטאת, שלא חייבה תורה אלא מלאכת מחשבת, כלומר שיתכוון לעשות מה שעשה, מה שאין כן לענין הנאה מהקדש, שאם נתכוון להתחמם בגיזי חולין, ונתחמם בגיזי עולה, מעל.

ורב נחמן בר יצחק חולק על הדברים הללו ואומר שבאופן הזה גם בשאר איסורים הוא חייב כי נתכוון לעשות מעשה שעשה שנתכוון לחתוך וחתך.

ד. אין מתעסק חייב כמתעסק.

לדברי רב נחמן בר יצחק, הדבר שבו חמור איסור הנאה מהקדש משאר איסורים, שבכולם מתחייב קרבן רק כשנתעסק לעשות מעשה אסור, [אפילו אם לא נתכוון לו, כגון נתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר, כי מכל מקום נתעסק בחיתוך].

אבל כשלא נתעסק במעשה האסור כלל, כגון שנתכוון להגביה בשבת דבר תלוש, וחתך דבר מחובר, פטור הוא מחטאת, שלא חייבה תורה אלא מלאכת מחשבת, כלומר כשמתעסק במעשה שעשה, מה שאין כן לענין הנאה מהקדש, שאם הושיט ידו לכלי ליטול ממנו חפץ, ולא ידע שיש בו שמן, וסך ידו בשמן של קודש שהיה בו, אף על פי שלא נתעסק כלל בסיכה, מעל.

הזיד במעילה

זר שאכל תרומה, עובר באיסור לא תעשה, שנאמר, "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשֵׁב פְּהוֹ וְשִׂכִּיר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י'). ואם אכל את התרומה

במזיד, חייב מיתה בידי שמים, שנאמר, "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתֵּי וְלֹא יִשְׂאוּ עָלֵיהֶם חֲטָא וּמִתּוֹ בּוֹ כִּי יִחְלְלֵהוּ אֲנִי ה' מְקַדְּשִׁים" (ויקרא כ"ב ט').

לדעת רבי, מאחר שנאמר בתרומה, "וְלֹא יִשְׂאוּ עָלֵי חֲטָא", וכמו כן נאמר במעילה, "נִפְשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחֲטָאָה בְּשִׁגְגָה מְקַדְּשֵׁי ה' וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לֵה' אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְפָּד כֶּסֶף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאֲשָׁם" (ויקרא ה' ט"ו), יש ללמוד בגזירה שווה "חטא" "חטא", שכשם שהאוכל תרומה עובר באיסור לא תעשה, ואם אכל במזיד חייב מיתה בידי שמים, כך **הנהנה מהקדש עובר באיסור לא תעשה, ואם**

נהנה במזיד, חייב מיתה בידי שמים.

ולדעת חכמים, יש ללמוד בגזירה שווה זו רק דבר זה, שהנהנה מהקדש עובר באיסור לא תעשה. אבל אם נהנה במזיד, **אינו חייב מיתה בידי שמים**, כי בעניין חיוב מיתה האמור בתרומה יש מיעוט "ומתו בו", לומר, דווקא על אכילת תרומה יש חיוב מיתה בידי שמים, אבל על ההנאה מהקדש אין חיוב מיתה.

הפרשת תרומה מתבואת חמץ ומתבואה טמאה

נתבאר, שנחלקו חכמים בדין מי שאכל תרומת חמץ בפסח, אם חייב לשלם על כך או לא.

ומבואר בברייתא, שיתכן שתהא תרומת חמץ בפסח כשהפריש תרומה שאינה חמץ, ואחר כך החמיצה, או שהפריש תרומה מן החמץ קודם הפסח. אבל **בפסח עצמו, אי אפשר להפריש תרומה מתבואה שהיא חמץ**, ונאמרו בגמרא שני טעמים לדבר.

א. "תִּתֵּן לוֹ" ולא לאורו.

לדברי רב נחמן בר יצחק, דין זה, שאי אפשר להפריש תרומה מתבואת חמץ בפסח, למד מהכתוב "וְרֵאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירֶשֶׁת וַיִּצְהַרְךָ וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנְךָ תִּתֵּן לוֹ" (דברים י"ח ד'), שמשמע ממנו, שנתנית התרומה תהא לכהן להיות לו לאכילה.

וכל שאין התרומה ראויה לכך, אפילו אם אינה אסורה בהנאה, אלא רק באכילה, ויכול להנות ממנה בהסקה, לא חלה התרומה כלל.

ומהטעם הזה, היה מקום ללמוד שגם מתבואה טמאה לא יוכלו להפריש תרומה, כי תרומה טמאה גם כן אינה ראויה לאכילת כהן, אלא רק להסקה, וכל שאינה ראויה לאכילת כהן, אינה נעשית תרומה.

אלא שלדעה זו, דווקא כשמעולם לא יכלו להפריש מהתבואה תרומה לאכילת כהן, הדין הוא שאין מפרישים ממנה תרומה.

אבל אם היה זמן שיכלו להפריש ממנה תרומה לאכילת כהן, אף על פי שעתה אין אפשרות לעשות כן, מפרישים ממנה תרומה, אף על פי שאינה ראויה לאכילת כהן.

ולכן רק לעניין חמץ נאמר הדין הזה, שמאחר שאי אפשר להפריש ממנו תרומה לאכילת כהן, אין מפרישים תרומה כלל. ובאופן שמעולם לא יכלו להפריש ממנו תרומה לאכילת כהן, כגון שהחמיצה התבואה בעודה במחובר לקרקע, שבשעה שנקצרה ובאה לידי חיוב תרומה, כבר היתה חמץ, שאי אפשר להפריש ממנו תרומה לאכילת כהן.

אבל לענין טומאה, מאחר שאין התבואה מקבלת טומאה במחובר לקרקע, בשעה שנקצרה ובאה לידי חיוב תרומה, עדיין היתה טהורה. ומאחר שבאותה שעה יכלו להפריש ממנה תרומה טהורה לאכילת כהן, גם אחר שנטמאה, יכולים להפריש ממנה תרומה, אף על פי שאינה ראויה לאכילת כהן.

וזהו ששנינו אין תורמים לכתחילה מטמאה על הטהורה ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה.

וכן הדין לעניין תבואה שהחמיצה בפסח עצמו אחר שכבר נקצרה, מאחר שהיה לה שעת הכושר להפריש ממנה תרומה לאכילת כהן, גם עתה ניתן להפריש ממנה תרומה, אף על פי שאינה ראויה לאכילת כהן.

ואמר רב נחמן על דבריו אלו, בְּגִזְרַת עִירִין [=מלאכים] פְּתִגְמָא, וַיִּמְאֵר קִדְּיִשִׁין שְׁאֵלְתָא, וְכֵן מוֹרִין [הוראה] בְּבִי מִדְּרִשָּׁא כּוּוֹתִי [=כמותי], כלומר, תלמידי חכמים, שהם כמלאכי השרת, אמרו בבית המדרש כמותי.

ב. "וְרֵאשִׁית" ששיריה ניכרים לישראל.

לדברי רב הונא בריה דרב יהושע, תבואת חמץ אין מפרישים ממנה תרומה בפסח, גם כשהיתה לה שעת הכושר להפריש ממנה תרומה לאכילת כהן, כגון שהחמיצה אחר שבאה לידי חיוב תרומה.

והסיבה לכך, כי נאמר בעניין הפרשת התרומה, "וְרֵאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירֶשֶׁת וַיִּצְהַרְךָ וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנְךָ תִּתֵּן לוֹ", ללמד שהתרומה קרויה ראשית, שהיא לכהן ויש לה שיריים המותרים לישראל.

ותבואה של חמץ, אם מפריש ממנה תרומה, לא התיר בכך את השיריים לישראל, שכן קודם שהפריש את התרומה, היה הטבל מותר לישראל בהנאה ולא באכילה, וגם עתה כשהפריש, אם נעשו השיריים חולין, מאחר שהם חמץ, הם אסורים באכילה, ומותרים רק בהנאה [כדעת רבי יוסי הגלילי]. וכל שלא הותרו שיריים לישראל, אין כאן תרומה.

ודווקא לעניין חמץ נאמר דין זה, אבל תבואה טמאה, כשמפריש ממנה תרומה, הותרו השיריים לישראל באכילה, שכן חולין טמאים

שיעור אוכלים ומשקים לקבל טומאה

רש"י פירש על פי המבואר בתורת כהנים, שאוכלים ומשקים מקבלים טומאה בכל שהוא, ואינם צריכים שיעור לקבל טומאה.

ולפי מה שרש"י שמע מרבותיו, אין אוכל מקבל טומאה אלא כשיש בו שיעור כביצה. וכן פירשו התוס'.

שיעור אוכלים ומשקים לטמא אחרים

אוכל טמא חוזר ומטמא רק כשיש בו שיעור כביצה.

ומשקה טמא חוזר ומטמא רק כשיש בו שיעור רביעית.

יין טהור מענבים טמאים

א. דעת רבי יוחנן.

לדברי רב אחא בר רב עויא משמו של רבי יוחנן, ניתן להוציא יין טהור מענבים טמאים, ויהיה היין כשר לנסכים, וזאת על ידי שידרכו מהם בכל פעם פחות מכביצה.

שלדעתו, המשקה הנתון בתוך הענבים, אינו נחשב חלק מהם, אלא כמונח בהם [=משקין מפקד פקיד], כאילו הוא נתון בכלי. ואם כן כשנטמא הענב, לא נטמא המשקה שבתוכו עמו, שאינו חלק ממנו.

ואף שעתה המשקה שבפנים נוגע בענב הטמא, אינו מקבל טומאה ממנו, וזאת משני טעמים.

טעם אחד הוא, שבעודו כנוס בתוך הענב, אינו נחשב משקה לקבל טומאה.

וטעם שני הוא, כי כל ענב אין בו שיעור כביצה, וכבר נתבאר שאוכל טמא שאין בו שיעור ביצה אינו חוזר ומטמא.

ומעתה כשידרוך מענבים בכל פעם פחות מכביצה, גם כשיצא המשקה הטהור מהענבים, לא יטמא מהם, כי אין בהם שיעור ביצה לטמא אותו.

ובאמת גם אם ידרוך בכל פעם מהענבים כשיעור ביצה, גם כן לא יטמא המשקה היוצא מהם, כי כשיוצא מהם משקה נחסר מהם משיעור ביצה, ונמצא שהמשקה היוצא נוגע באוכל טמא בפחות מכביצה.

אלא מאחר שאם ידרוך יותר משיעור ביצה, יטמא המשקה היוצא, מהענבים שעוד יש בהם שיעור ביצה, לפיכך אמרו חכמים, שלכתחילה לא ידרוך מהענבים כשיעור ביצה מדויק, שמא ידרוך יותר משיעור זה, ולא התירו לכתחילה לדרוך מהענבים אלא פחות משיעור ביצה.

ובדיעבד אם דרכו מהענבים כשיעור ביצה מדויק, המשקה טהור. וזהו ששנינו, טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת, טהורים.

ואף על פי שהמשקה היוצא מהענבים טהור הוא, וראוי הוא אף לנסכים, אם היו הענבים של תרומה, אסרו חכמים לדורכם להוציא מהם יין טהור. כי חששו שמא בתוך כך שידרכם, יאכל מהענבים הטמאים, ויתחייב מיתה בידי שמים על אכילת תרומה טמאה.

כן מבואר בדף זה. ובדף ל"ד אמרו, שענבים של תרומה, עשו בהם מעלה, שהמשקה הכנוס בהם נטמא עם הענבים, כאילו היה מחובר בהם.

דבר נוסף שמבואר בדף ל"ד, שמה שאמרו כאן, שיש לדרוך בכל פעם מהענבים פחות מכביצה, הוא כשנטמאו הענבים בראשון לטומאה, ונעשו שני, שבכך הם מטמאים משקים, [שכן הדין, שכל הפוסל את התרומה, מטמא משקים להיות תחילה].

אבל אם נגעו הענבים בשני לטומאה, ונעשו שלישי לטומאה, אינם חוזרים ומטמאים משקים, וניתן לדרוך מהם הרבה יחד, והמשקה היוצא מהם טהור.

ב. דעת רב חסדא.

כשרב חסדא שמע את דברי רב אחא בר רב עויא, שניתן להוציא יין טהור מענבים טמאים על ידי דריכתם פחות פחות מכביצה, אמר לו, מאן ציית לך ולרבי יוחנן רבך [=מי ישמע לך ולרבי יוחנן רבך], וכי טומאה שקיבל המשקה בעודו בענבים להיכן הלכה.

כי לדעתו, המשקה הנתון בתוך הענבים, נחשב חלק מהם [=משקין מבלע בליע], שהוא מחובר בענבים, וכשהענבים מקבלים טומאה, המשקה שבתוכם נטמא עימהם. ומעתה אפילו אם ידרוך מהם פחות מכביצה, המשקה היוצא מהם טמא, שכבר נטמא בעודו בענבים.

וזהו ששנינו, שתותים וענבים טמאים של תרומה, אין בהם היתר אכילה [או הסקה], כי גם אם ידרכו מהם פחות מכביצה, לא יהיה המשקה טהור, ואין דרך שיהא לו היתר אכילה.

והיתר הסקה אין בהם, כי משקים אינם ראויים להסקה.

ומה ששנינו, שטמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת, טהורים, אין הטעם כי המשקים היוצאים טהורים אף על פי שהענבים טמאים, אלא מדובר בענבים שלא הוכשרו לקבל

טומאה, ואם כן כשנגע בהם הטמא קודם הדריכה לא נטמאו, ואינם נטמאים אלא לאחר הדריכה, שיצא מהם משקה והכשירם, ובאותה שעה כבר לא היה בהם שיעור כביצה, ואינם מטמאים את המשקה היוצא מהם, וכשהטמא יזהר שלא לגעת בעצמו במשקה, המשקה טהור.

מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת

מבואר בברייתא, שפת או שמן של תרומה, אם

נטמאו ונאסרו באכילה, מותר להדליק בהם.

ואמנם אסור להשהות אותם כמו שהם, באופן שהם ראויים לאכילה, כי יש לחוש שמא בתוך כך שמשהה אותם, יגרמו לו לתקלה, שיאכלם בטעות, ורק באופן שאין לחוש שיאכלם, מותר להשהותם להדליק בהם.

פת מותר להשהותה להדלקה, רק אם **זרק**

אותה בין עצי ההסקה, ששוב אין לחוש שיבוא

לאוכלה.

ושמן מותר להשהותו להדלקה, רק אם **נותן**

אותו בכלי מאוס, ששוב אין לחוש שיבוא

לאוכלו.

להדליק בחטים של תרומה שנטמאת

לעניין חיטים של תרומה שנטמאו, נחלקו

חכמים אם מותר להשהותם.

לדברי אביי משמו של חזקיה ולדברי רבא אמר

רב הונא, חיטים של תרומה שנטמאו, לא ישהה

אותם להדליק בהם, כי גם אם נותן אותם בין

העצים אינם נמאסים בכך, ויש לחוש שיגרמו לו

תקלה שמא יבוא יאכלם.

ולדברי רבי יוחנן, גם חיטים של תרומה

שנטמאו **יוכל להשהותם להדליק בהם**, וזאת על

ידי שישלקם תחילה, ואז יזרקם לבין העצים,

שכשזורקם שלוקות הם נמאסות, ושוב אין

לחוש שיבוא לאוכלם.

ורב הונא חולק, כי אומר שיש לחוש שמא יאכלם

קודם שליקתם, או בשעת שליקתם.

דף לד

גיבול עיסה בבית רבי

אמר רבי אבין בר רב אחא אמר רבי יצחק, אבא

שאל גבל של בית רבי היה, והיו מחממים לו

מים באש שדולקת בחיטים של תרומה טמאה,

ללוש בהן עיסה בטהרה, ולא היו חוששים,

שמא יגעו החיטים הללו בעיסה ויטמאום, כי

אותם חיטים של תרומה טמאה היו שלוקות

ומאוסות, ובכך בטלו מלהיחשב כאוכל, ואינן

מטמאות.

- רש"י פירש, שעיסה זו היה לש בשביל רבי,

[שהיה רבי אוכל חולין שלו בטהרה], והיה מותר

לחמם עבורו מים בתרומה טמאה, כי היתה

שלו, שקנה אותה מכהנים, [ובחרו דווקא בה

להסיק בה כי היא נקנית בזול].

- ורבינו תם מפרש, שעיסה זו לשו בשביל כהנים של

בית רבי, אבל בשביל ישראל אסור להסיק בתרומה

טמאה, אפילו אם קנה אותה, כשם שאסור לו לאכול

תרומה טהורה, אפילו כשהיא שלו, שכל הנאה של

כילוי תרומה, אסורה לישראל.

שתילי תרומות שנטמאו ושתלן

אביי בר אבין, ורב חנניא בר אבין, היו שונים

מסכת תרומות בבית מדרשו של רבה. פגש

אותם רבא בר מתנה ושאל אותם, איזה דבר

חידוש למדתם במסכת תרומות שאתם שונים

בבית אדם גדול כרבה? ענו לו, ואיזה דין קשה

לך באותה מסכת? אמר להם, משנה זו אני

מתקשה בה.

שתילי תרומות, כגון שתילי כרוב, שנטמאו,

ושתלם, **טהרו מלטמא אחרים**, כי חיבורם בקרקע

בטל אותם מלהיחשב אוכל, **ואסורים מלאכול**.

והיה רבא בר מתנא סבור, שאסורים הם

לאכילת כהנים, כי לא טהרו לגמרי, אלא רק

לעניין זה שאינם מטמאים אחרים, אבל הם

עצמם עודם טמאים.

ולפיכך הקשה, כיצד יתכן ששתילתם מטהרת

אותם באופן חלקי, שאינם מטמאים, אבל הם

עצמם עודם טמאים.

ונאמרו שלושה אופנים לבאר את המשנה הזו.

א. אסורים לזרים.

לדברי אביי בר אבין, ורב חנניא בר אבין, רבה

ביאר שבאמת שתילת גידולי תרומות טמאות

מטהרת אותם לגמרי, ולפיכך כהנים מותרים

לאוכל אותם.

ומה ששנינו שהם אסורים באכילה, הכוונה לכך

שהם אסורים באכילה לזרים, כי עדיין נחשבים

הם כתרומה, משום שגידולי תרומה דינם

כתרומה, אפילו בדבר שזרעו כלה, כחיטים או

צלעות שומים.

ורבא בר מתנא דחה דברים אלו, כי דין זה כבר

מבואר במשנה אחרת, בה מפורש, שגידולי

תרומה דינם כתרומה, ואם כן על כרחך משנה זו

באה ללמד דין אחר.

ואין לומר שמשנה בו באה ללמד על גידולי

גידולים של תרומה בדבר שאין זרעו כלה, שדינם כתרומה, כגון בצלים ששותלים אחד אחד לבדו, וכל אחד נעשה ששה או ארבעה יחד, [שהגידולים הם מה שמתרחב מהראשונים, וגידולי גידולים הם בדים חדשים העולים בקלח].

שכן גם דין זה כבר מבואר במשנה אחרת, שכן שנינו, הטבל גידוליו מותרים, בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה, אפילו גידולי גידולים אסורים באכילה.

ב. אסורים לכהנים.

כשאביי בר אבין ורב חנניא בר אבין שמעו את דברי רבא בר מתנא שתקו ולא ידעו ליישב את דברי רבה ולפיכך שאלו אותו האם הוא שמע ביאור אחר למשנה זו.

ואמר רבא בר מתנא, שרב ששת, ביאר ששתילי תרומות שנטמאו, אף על פי שטהרו בשתילתם, והרי הם תרומה טהורה, מכל מקום אסורים הם לכהנים באכילה, **כי נפסלו בהיסח הדעת.**

שכן כשנטמאו הסיח דעתו מלשמור עליהם, ונאמר, "אֶת מְשֻׁמְרֵת תְּרוּמָתִי" (במדבר י"ח ח'), ללמד, שיש לשמור את התרומה בטהרה בלא להסיח דעתו מהשמירה, וכשמסיח דעתו מהשמירה, התרומה פסולה.

כן יש לבאר דין זה כדעת האומרים שהיסח הדעת הוא פסול הגוף, ואפילו לא נטמאה התרומה בהיסח הדעת, היא נפסלת.

ולדעת האומרים שהיסח הדעת הוא פסול טומאה, שמא נטמאה התרומה כשהסיח דעתו משמירתה, כששתל את התרומה, אפילו אם קודם לכן נטמאה, בשתילתה טהרה, ואם כן, אין כאן מקום לפוסלה משום היסח הדעת, **ויש להתיר את אכילתה לכהנים.**

ג. אסורים לכהנים.

כשעלה רבין לארץ ישראל, אמר את דברי רב ששת לפני רבי ירמיה. ואמר על כך רבי ירמיה, בבלאי טפשאי, משום דיתבי בארעא דחשוכא, אמריתון שמעתתא דמחשכו. כלומר, בבלאים טפשים, משום שיושבים בבל שהיא עמוקה וחשוכה, כשאינם יודעים טעמו של דבר, בודים מלבם טעם שאינו.

וביאר רבי ירמיה, שהסיבה ששתילי תרומות שנטמאו ושתלם אסורים לכהנים, **משום מעלה.**

שכן אף שמדין תורה בשתילתם טהרו לגמרי, חכמים החמירו על תרומה וקדשים שלא יטהרו בכך לגמרי, [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך מדברי רבי שמעון בן לקיש משמו של רבי אושעיא], **וטומאת עצמם תישאר בהם, ולכן אף על פי שטהרו מהתורה, ולכן אינם מטמאים אחרים, הם עצמם טמאים, ותרומה טמאה אסורה לכהנים.**

פסול היסח הדעת

כלל בידינו שקדשים שהסיח דעתו משמירתם נפסלים בכך ונחלקו חכמים בטעם הדבר.

לדעת רבי יוחנן, היסח הדעת הוא **פסול טומאה,** כלומר, מאחר שהסיח דעתו משמירתם, יש לחוש שמא נטמאו בלא שישים לב, ולכן הם פסולים.

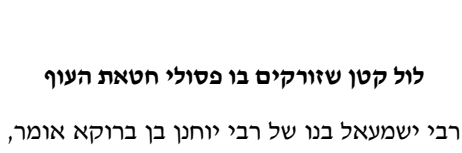
ולדעה זו אם יבוא אליהו [או אדם אחר], ויעיד שלא נגעה בהם טומאה בזמן היסח הדעת, שומעים לו, והקדשים כשרים.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש, היסח הדעת הוא **פסול הגוף,** כלומר מעלה עשו בקדשים משום חשיבותם, שיש לשומרם כל הזמן, ואם הסיח דעתו מהם, בכך הם נפסלים.

ולדעה זו, גם אם יבוא אליהו ויעיד שלא נגעה בהם טומאה בזמן היסח הדעת, אין שומעים לו להכשירם, כי בעצם היסח הדעת נפסלו.

לול קטן שזורקים בו פסולי חטאת העוף

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר, לול קטן, כלומר חור קטן באדמה, עשוי ברצפת העזרה בין הכבש למזבח, בקרן זוית של חיבור הכבש והמזבח, בצד מערב של הכבש.

וכשנפסלה חטאת העוף הנעשית במזבח בקרן דרומית מערבית, ולא היה נפסלה פסול הגוף, אלא פסול קל, שאי אפשר לשורפה מיד, ויש להמתין לה שתיפסל פסול גמור.

כדי שלא תהא מוטלת בבזיון, היו משליכים אותה לאותו לול, ושם תעובר צורתה, כלומר משתנית מראיתה, שהיא נשארת שם עד למחר, ובלילת לילה אחד מראית הבשר משתנה, ובבוקר היא נעשית נותר, ונשרפת.

ולכאורה, על כרחך לא מדובר בחטאת העוף שנפסלה בפיגול, או נטמאת, או שמלק אותה שלא כמצוותה, שכל אלו פסול גמור הוא, ונשרפת מיד. ואין לך פסול אחר שנוכל להעמיד בו דין זה אלא פסול היסח הדעת.

ומכאן ראייה שפסול היסח הדעת הוא פסול חשש טומאה, שמאחר שאינו פסול אלא מחמת הספק, שמא נטמא הקרבן, אי אפשר לשרוף את החטאת מיד, וצריך להמתין שתיעשה נותר.

אבל אם פסול היסח הדעת הוא פסול הגוף שהוא פסול גמור מחמת עצמו, למה צריך להמתין לשורפה עד למחר, הלא כל קרבן שיש פסול בגופו, שורפים אותו מיד, ואין צריך להמתין שיהיה נותר.

ורק כשהיה הפסול בדם, כגון שנשפך, או בבעלים, כגון שנטמאו, אין שורפים את הקרבן מיד, אלא ממתניים שיעשה נותר.

וריש לקיש יישב דין זה כדבריו, שהיסח הדעת הוא פסול הגוף, ואמר, שהדין הזה הוא **כדעת הברייתא ששנה רבה בר אבון**, שאפילו פיגול שהוא פסול הגוף אין שורפים אותו אלא אחר שיעשה נותר, ולכאורה הוא הדין לשאר פסול הגוף כהיסח הדעת.

ולדעה זו, אותו לול היה משמש לצורך כל הפסולים.

נטמא או שנפסל הבשר או שיצא חוץ לקלעים

קרבן שארע פסול בבשרו, כגון שנטמא או נפסל בהיסח הדעת או יצא חוץ לקלעים, ודמו קיים, נחלקו בו חכמים אם זורקים את דמו על המזבח.

לדעת רבי אליעזר, יזרוק את הדם.

ולדעת רבי יהושע, לא יזרוק את הדם.

ומודה רבי יהושע, שבדיעבד, אם נזרק הדם, הורצה, כלומר נתקבל ברצון כדם קרבן כשר.

וכשנפסל הקרבן מחמת טומאה, בדיעבד נתקבל הדם, כי כלל בידינו שהציץ של כהן גדול מרצה על פסול טומאה.

וכן כשנפסל הקרבן מחמת יציאה מחוץ לקלעים גם כן נתקבל הדם בדיעבד, הואיל והבשר בעין, ופסול יוצא, פסול מחמת דבר אחר הוא.

וכשנפסל הקרבן מחמת היסח הדעת, בזה נחלקו חכמים אם מודה רבי יהושע שבדיעבד נתקבל הדם.

- לדעת האומרים היסח הדעת פסול טומאה, הציץ מרצה עליו, כמו על שאר פסולי טומאה, ונתקבל הדם בדיעבד.

- ולדעת האומרים היסח הדעת פסול הגוף, לא נתקבל הדם אף בדיעבד.

מעלות שתקנו חכמים בתרומה וקדשים

א. זריעה אינה מטהרת תרומה.

דין זה כבר נתבאר לעיל בדברי רבי ירמיה, שאף על פי שמדין תורה שתילים טמאים שנזרעו, טהרו לגמרי, גזרו חכמים ששתילי תרומה טמאה שנזרעו, לא טהרו לגמרי, וטומאת עצמם נשארה בהם.

ב. השקה אינה מטהרת מי קדשים.

מדין תורה, מים שנטמאו, אם משיקים אותם למי מקווה, על ידי שמכניסים אותם לתוכו בכלי, באופן שיגעו מי המקווה במים שבכלי, כל המים שבכלי טהורים, כי השקת המים היא זריעתם.

וחכמים גזרו שמי הקדש שנטמאו, והשיקום למקווה, לא יטהרו.

ודין זה מבואר מדברי רבי שמעון בן לקיש משמו של רבי אושעיא.

וקודם שנבאר דבריו, נקדים ונאמר, שבערב שבת של סוכות, היו ממלאים מים לצורך מצוות ניסוך המים של שבת, כי בשבת עצמה לא היו יכולים לילך ולמלאות מן השילוח.

ואם נטמאו המים בשבת, טורח הוא למלא מים טהורים מבור הגדול שבעזרה, והדרך הקלה יותר היא, להשיק את המים שנטמאו באמת המים שבעזרה, ובכך לטהרם.

ואמר רבי אושעיא, שאם השיק את המים באמה קודם שקדשו לנסכים, טהרו, אבל אם השיקם באמה אחר שקדשו לנסכים, לא טהרו, כי חכמים גזרו על כך שמי הקדש לא יטהרו בהשקה.

ואביי נסתפק האם גזרה זו שגזרו חכמים היא רק כשקדשו המים בכלי שרת, אבל אם רק ייחד אותם בפיו לשם נסכים, עדיין דינם כחולין, ומועילה להם השקה. או שכבר משעה שייחד אותם בפיו לצורך ניסוך המים, אף על פי שעוד לא קדשו, נחשבים הם כקדושים, ואין השקה מועילה להם.

ג. משקים שבענבים נטמאים עימהם אף על פי שאינם חלק מהם.

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יוחנן, המשקה הכנוס בענבים אינו מחובר בהם, אלא כנוס בתוכם [=משקין מפקד פקידין], ולכן אינו נטמא כשהם נטמאים.

ולפיכך המשקה היוצא מהם טהור, [אלא אם כן דרך יותר מכביצה ענבים ביחד, שאז המשקה נטמא ביציאתו].

ואמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן שכל זה כשהיו הענבים של חולין, אבל אם היו הענבים של תרומה או קדשים, עשו בהם חכמים מעלה, ואמרו, שהמשקה המונח בהם נחשב כמחובר בהם. ולפיכך אם נטמאו הענבים, נטמא גם המשקה שבתוכם יחד עימהם.

- ומתחילה רצה רב דימי להביא ראיה מדין זה,

שבכך שייחד את הדבר להקדש, כבר נחשב קדוש לגזירות חכמים, שכן רב דימי הבין, שרבי יוחנן דיבר בענבים של הקדש, וענבי הקדש אין בהם קדושת כלי, אלא קדושת פה בלבד, עד שיתנו את היין בכלי שרת לנסכים. ומבואר שבקדושה זו שיחדום להקדש נעשים כקדשים, שיהא המשקה מקבל טומאה עם הענבים.

- ורב יוסף דחה ראיה זו, כי אפשר שרבי יוחנן דיבר בענבים של תרומה, שבהם התרומה חלה לגמרי בהפרשת פיו. אבל לענין קדשים, אין בהם חומרת קדשים, עד שיקדשו בכלי שרת.

ד. למלא מים חיים בכלי שמקדש בו אפר פרה.

בענין קידוש מי חטאת עם עפר פרה אדומה לטהר טמאים נאמר, "וְלָקְחוּ לְטָמֵא מִעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאת וְנָתַן עָלָיו מֵיִם חַיִּים אֶל כְּלִי" (במדבר י"ט י"ז).

ומתוך כך שנאמר "וְנָתַן עָלָיו מֵיִם", מבואר שיכול לתת מים תלושים, כגון למלא מים בכלי

אחר, ולתת לכלי הזה.

ולדברי רבא, חכמים עשו מעלה, ואמרו, שיש למלא באותו הכלי עצמו מהמעין, והסמיכו זאת על הכתוב "וְנָתַן עָלָיו מֵיִם חַיִּים אֶל כְּלִי", כלומר, שיהיו המים חיים בכלי הזה.

דף לה

מעלות שהחמירה תורה קדשים

א. טהור מחוסר כפרה אינו אוכל בקדשים.

מבואר בכמה מקומות, שטמא שטבל, כל זמן שלא שקעה החמה, הוא טבול יום ואינו טהור גמור, והותר בטבילתו רק באכילת מעשר שני ועדיין אסור בתרומה וקדשים.

וכששקעה החמה, טהר לגמרי, ומותר גם באכילת תרומה. ואף על פי שטהר לגמרי, אם עליו להביא קרבן לכפרתו, כגון שהוא זב או זבה או יולדת, אסור הוא באכילת קדשים עד שיביא כפרתו.

ומכאן למד רב שימי בר אשי, שאפילו בדיני תורה, פעמים החמירו בקדשים להחשיב טהור כטמא.

ב. עצים ולבונה מקבלים טומאה.

עצים ולבונה, מאחר שאינם נחשבים כאוכל, בדרך כלל אינם מקבלים טומאת אוכלים.

ובקדשים החמירה תורה עליהם, והחשיבה את העצים והלבונה כאוכל, לקבל טומאת אוכלים.

שנאמר "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֵשׁ יִשְׂרָף וְהַבֶּשֶׂר כֹּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשֶׂר" (ויקרא ז' י"ט), וי"ו יתירה, לרבות את העצים ולבונה של קדש לטומאה.

[כפי שנתבאר בדף כ"ד].

דברים שאדם יוצא בהם ידי חובת מצה

חייב אדם לאכול מצה בליל חמישה עשר בניסן, שנאמר "בְּרֵאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב" (שמות י"ב י"ח).

ולדעת משנתנו, [כפי שביאר ריש לקיש, וכן שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, ובבית מדרשו של רבי אליעזר בן יעקב], מתוך כך שהקיש הכתוב מצוות אכילת מצה לאיסור אכילת חמץ, "לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצֹּת לֶחֶם עִנִּי כִּי בַחֲפוּזוֹן יִצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יִצְאֹתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (דברים ט"ז ג'), יש ללמוד, שאין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא

בדברים הבאים לידי חימוץ, והם חמשת מיני דגן בלבד.

א. חטים.

ב. שעורים.

ג. כוסמין – מין דגן הנקרא בלשון הגמרא

גולבא.

ד. שיפון – מין דגן הנקרא בלשון הגמרא

דישרא.

ה. שיבולת שועל – מין דגן ששיבולת שלו עשויה

כזנב שועל.

אבל שאר דברים, ובכללם אורז ודוחן, אינם באים לידי חימוץ, ואם מחמיצים אותם הם מסריחים, ולכן אין יוצאים בהם ידי אכילת מצה.

ולדעת רבי יוחנן בן נורי, אורז ודוחן מין דגן הם, והאוכל מהם בפסח אחר שהחמיצו, דינו כאוכל

חמץ גמור, וחייב על האכילה כרת.

ומאחר שמינים אלו מחמיצים הם, אם עשה

מהם מצה, אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

עוד מבואר בברייתא, שלדעת רבי יוחנן בן נורי,

גם קרמית מין דגן היא, וחייבת בחלה.

ולכאורה הוא הדין שהאוכל ממנה בפסח אחר שהחמיצה, דינו כאוכל חמץ גמור, וחייב על כך כרת, ואם עשה ממנה מצה, יוצא בה ידי חובתו בפסח. ויל"ע בדבר.

קרמית

נתבאר, שלדעת רבי יוחנן בן נורי, קרמית מין

דגן היא, וחייבת בחלה.

וביאר אביי, שהקרמית הוא המין שהיה נקרא

יש מפרשים שהכוונה לקצח. ויש מפרשים שהכוונה לזון הוא עשב בר הצומח בשדות הדגן, ונמצא בשיפון.

ואמר רב פפא, שהשיצניתא מצויה בין כלניתא

[=פרג]

צירוף חמשת מיני דגן לתרומה וחלה

כלל בידינו, שאין מפרישים תרומה ממין אחד על מין אחר, ולכן התורם מהשעורים על חיטים, אין כאן תרומה.

ולפי פירוש רש"י, מבואר בברייתא, שלעניין זה חמשת מיני דגן חלוקים לשני מינים, וכל קבוצה נחשבת מין אחד, וניתן לתרום מזה על חבירו, ואלה הם שני המינים.

מין אחד – (א) חיטים (ב) וכוסמין.

מין שני – (א) שעורים (ב) שיבולת שועל (ג) ושיפון.

ותוס' כתבו, שדין זה אמור לעניין מצוות הפרשת

חלה, שאין מפרישים ממין אחד על מין אחר.

והוסיפו על פי המבואר במסכת חלה, שכוסמין אינו

מין חיטים בלבד, אלא נחשב גם מין חיטים וגם מין

שעורים.

עוד פירש ר"י על פי הירושלמי, שכל זה אמור כשעשו

מכל מין עיסה לעצמה, ובאים להפריש חלה מעיסה

אחת על הכל. אבל כשעשו עיסה אחת מכל המינים

יחד, הם מצטרפים, ואם יש בהם יחד שיעור

להתחייב בחלה, מפריש מהם חלה.

מצה עשירה

מצה שלשו אותה ביין או שמן או דבש או שאר

דברים חוץ ממים, אפילו אם לשו עימהם גם מים,

קרויה מצה עשירה, ואין אדם יוצא בה ידי

חובת אכילת מצה בליל הפסח.

כי נאמר "לֶחֶם עֲנִי" (דברים ט"ז ג'), ללמד שתהא

המצה כלחמו של עני, שלש אותה במים בלבד.

עיסה שנילושה במי פירות בלא מים

לדברי רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש, עיסה

שנילושה ביין או שמן או דבש בלא מים, האוכל

ממנה בפסח לאחר שהחמיצה אינו חייב כרת.

ונאמרו בגמרא שני טעמים לדין זה, טעם אחד

נדחה, ונתקיים הטעם השני.

טעם א – כי אין אדם יוצא בה ידי חובת מצה.

לדברי רב פפא, הסיבה שאין חייבים כרת על

חמץ של עיסה שנילושה ביין או שמן או דבש, כי

נאמר "לא תאכל עליו חמץ שבַעַת יָמִים תֹּאכַל

עָלָיו מִצּוֹת", להקיש איסור חמץ למצוות אכילת

מצה, וללמד, שרק דברים שיוצאים בהם ידי

חובת מצה, אם החמיצו חייבים על חימוצם

כרת.

ועיסה שנילושה במי פירות, מאחר שאין יוצאים

בה ידי חובת מצה, כי היא מצה עשירה, כפי

שנתבאר, אם החמיצה אין חייבים על חימוצה

כרת.

ולפי הטעם הזה, כן הדין גם אם לשו את העיסה

במים עם שאר הדברים, כי גם באופן הזה היא מצה

עשירה.

ורב הונא בריה דרב יהושע הקשה על דברי רב

פפא, כי שנינו, שמי שממיס לחם וגומעו בפסח,

אם היה חמץ, חייב על כך כרת, ואף על פי כן,

אם היה מצה, אינו יוצא בה ידי חובתו, כי אין זו

דרך אכילה. ואם כן מבואר, שפעמים חייב כרת

גם על דבר שאינו יוצא בו ידי חובת מצה.

טעם ב – כי מי פירות אינם מחמיצים.

המשא ומתן בין רב פפא ורב הונא בריה דרב

יהושע בדין זה היה כשהיו יושבים לפני רב אידי

בר אבין, והיה מנמנם.

וכשנתעורר רב אידי בר אבין, אמר להם, דרדקי,

טעם הדין הזה, שאין חייבים כרת על חמץ של

עיסה שנילושה ביין או שמן או דבש, הוא משום

שמי פירות בלא מים אינם מחמיצים את

העיסה, ואם כן אין העיסה חמץ.

ולפי הטעם הזה, כן הדין רק אם לשו את העיסה בלא

מים עם שאר הדברים, אבל אם לשו אותה גם במים,

היא מחמיצה.

וכל הדברים הללו מבוארים כך בגמרא בדף זה,

תדף ל"ו נחלקו חכמים בברייתא בדין עיסה

שנילושה ביין או שמן או דבש.

לדעת תנא קמא, אין לשים עיסה ביין או שמן

או דבש כי עיסה כזו ממהרת להחמיץ. ודווקא

ללוש בהם אסור אבל לאחר הלישה מותר לטוח

אותם מעל העיסה. ונחלקו חכמים מה הדין אם

עבר ולש עיסה ביין או שמן או דבש. לדעת רבן

גמליאל ודאי החמיצה ויש לשורפה מיד. ולדעת

חכמים, בדיעבד אם לשו עיסה ביין או שמן או

דבש, ושמרו עליה שלא החמיצה, מותר לאוכלה.

ורבי עקיבא אמר, ששבת ברגל אצל רבי אליעזר

ורבי יהושע, ולש להם עיסה ביין ושמן ודבש,

ולא אמרו לו דבר. ומשמע מזה, שאף לכתחילה

הדבר מותר.

- רש"י מפרש, שמה שאמר רב אידי בר אבין

בדף זה, שמי פירות אין מחמיצים, הכוונה לכך

שאינם מחמיצים חמץ גמור, להתחייב עליו

כרת. אבל חמץ נוקשה כלומר חמץ רע הם

ממהרים להחמיץ, ולעניין זה נחלקו בדף ל"ו,

אם ודאי מחמיץ חמץ נוקשה, וצריך לשורפו, או

שניתן לשומרו שלא יחמיץ.

- ורבינו תם מפרש, **שדברי רב אידי בר אבין נאמרו על עיסה שלשו אותה במי פירות בלא מים, והיא אינה מחמיצה כלל, ומותרת היא לגמרי. ועיסה שנחלקו בה בדף ל"ו, היא עיסה שלשו אותה במי פירות עם מים, שהיא ממהרת להחמיץ, ואף היא, מחמיצה רק חמץ נוקשה, ולא חמץ גמור, ונחלקו בה אם ודאי מחמיצה כן, וטעונה שריפה, או שניתן לשומרה שלא תחמיץ.**

עוד מבואר בגמרא בדף ל"ו, שרבי יהושע בן לוי היה אומר לבניו, שבליל ראשון של פסח לא ילושו לו את העיסה במי פירות, כי אין אדם יוצא ידי חובתו במצה עשירה, אבל בשאר ימי הפסח, ילושו לו מצה במי פירות.

- לפי פירוש רש"י צריך לומר, שדברי רבי יהושע בן לוי הם כדעת רבי עקיבא, שהוא לבדו מתיר לעשות כן לכתחילה.

- ולפירוש רבינו תם, דברי רבי יהושע בן לוי יכולים להיות כדברי הכל, וכשלש במי פירות בלא מים.

הדמאי

תבואה הנלקחת מעם הארץ קרויה דמאי, מלשון ספק "דא מאי" כלומר "זה מהו", שכן אף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים תבואותיהם, הרבה יש שאינם מעשרים כראוי, והם מפרישים רק תרומה גדולה, שיש באכילתה עונש מיתה, וניתן לתת חיטה אחת לצאת ידי התרומה הזו.

ולכן אמרו חכמים, שהלוקח תבואה מעם הארץ, אסור לאכול ממנה, עד שיפריש ממנה שאר מעשרות חוץ מתרומה.

ומעשר ראשון ומעשר עני מעכב המפריש לעצמו, כשאר חולין שלו, שכן הם מותרים לאכילה כחולין, ואין בהם אלא דין נתינה ללוי ולעני, ומאחר שספק אם הם מעשרות, המוציא מחבירו עליו הראיה.

אבל תרומת מעשר ומעשר שני, לא יערב בחולין שלו, כי התרומה אסורה לזרים ולטמאים, ומעשר שני אסור לאונן ולטמא.

ומאחר שחיוב הפרשת מעשרות מהדמאי הוא רק מתקנת חכמים, יש מקומות שהקלו, והתירו להאכיל דמאי, בלא להפריש ממנו מעשרות.

א. עניים.

מאחר שתקנת דמאי היא חומרא דרבנן בעלמא, התירו חכמים להאכיל את העניים דמאי, שבכך יהיה להם יותר.

ב. אכסניא של מלך.

חיל של מלך, שהמלך מטיל על בני העיר לזון אותם בשובם ממלחמתם, מותר להאכיל אותם דמאי, אף על פי שהם ישראלים, והסיבה לכך, כי מאחר שאינם במקומם, הרי הם כעניים.

ואמר רב הונא, שכל המבואר הוא כדעת בית הלל. ובית שמאי חולקים על כך, ואומרים, שאפילו את עניים ואכסניא אין מאכילים דמאי.

ולפיכך, אם תמצא איזו ברייתא, שבה מבואר, שאין מאכילים עניים ואכסניא דמאי, דע שהיא כבית שמאי, ואינה הלכה.

מצת טבל ומצת דמאי

התבואה, כל זמן שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, קרויה טבל, ואסורה באכילה מהתורה. ולפיכך, **האוכל בפסח מצה של טבל, לא יצא בה ידי חובתו, וזאת משני טעמים.**

(א) הקישה תורה מצות אכילת מצה לאיסור חמץ, ללמד, שאין אדם יוצא ידי חובת מצה, אלא בדבר שאם החמיץ אסור משום חמץ. אבל כשיש בו איסור אחר, כגון זה שאסור משום טבל, אין יוצאים בו ידי חובת מצה, גם כשאינו חמץ.

טעם זה מבואר בגמרא להלן, ושם יתבאר בעזה"י, שטעם זה הוא כדעת רבי שמעון בלבד.

(ב) **כלל בידינו, שמצווה הבאה בעבירה אינה מצווה, ובכלל זה הבא לקיים מצוות אכילת מצה בעבירה של אכילת טבל, שאין בידו מצווה.**

[טעם זה כתב רש"י].

ומבואר בסוגיתנו, שאין חילוק בדין זה בין טבל גמור מהתורה, לבין טבל מדברי חכמים, כגון שגדל בעציץ שאינו נקוב, שאינו יונק מהקרקע, שמדין תורה אין חייבים להפריש ממנו תרומות ומעשרות, וחיובו מדברי חכמים בלבד, כי מכל מקום יש באכילתו מצווה הבאה בעבירה.

וכל זה לעניין מצה של טבל ודאי, כלומר שוודאי לא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות, ואין לה שום היתר.

אבל מצת דמאי, מאחר שיש לה היתר להאכילה לעניים, ראויה היא לכל אדם, שיכול כל אדם להפקיר נכסיו להיות עני. ומאחר שיש אופן שתהא ראויה לו, הכל יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה בפסח.

מעשר ראשון שהקדימו לתרומה גדולה

מצד אחד נאמר, "וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעְשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֵתם בְּנַחֲלַתְכֶם וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת הַיְמָעֵשֶׂר מִן הַמַּעְשֵׂר" (במדבר י"ח כ"ו).

ומשמע, שהם צריכים להפריש מהמעשר הראשון שבידם רק תרומת מעשר בלבד, ואפילו

אם הקדים הלוי ליטול את המעשר הראשון קודם שהופרשה מהתבואה תרומה גדולה, ונמצא שנפסד הכהן.

ומצד שני נאמר ללוויים, "מִכֹּל מִתְּנֵיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל תְּרוּמַת ה' מִכָּל חֶלְבֹו אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ" (במדבר י"ח כ"ט).

ומשמע שממעשר ראשון שנטלו הלוויים יש להם לתת את כל התרומה, ובכלל זה גם תרומת מעשר וגם תרומה גדולה, אם עדיין לא נתנו קודם לכן.

ויישבו את שני הכתובים הללו, שאם הלוי נטל את המעשר הראשון בעוד התבואה שבולים, שאינם ראויים להיעשות כרי [=ערימה], להיות חייבים בתרומה גדולה, אין הלוי חייב לתת תרומה גדולה מחלקו.

ואם נטל את המעשר הראשון אחר שכבר נעשית התבואה כרי, ונתחייבה בתרומה גדולה, שנאמר בה, "רֵאשִׁית דָּגָנְךָ", ללמד שחיוב התרומה הוא משעה שנעשית התבואה דגן, כלומר כרי, מעתה, אם הלוי נוטל מעשר ראשון קודם לנתינת התרומה, על הלוי לתת גם מחלקו תרומה גדולה, ולאחר מכן יתן תרומת מעשר.

מצת מעשר ראשון

מעשר ראשון שהופרש מתבואה שכבר הפרישו ממנה תרומה גדולה, וממנו הפרישו תרומת מעשר, הרי הוא כחולין גמורים, ודין פשוט הוא שאם עשו ממנו מצה אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

ואם לא הפרישו ממנו תרומת מעשר, הרי הוא כטבל, ודין פשוט הוא, שאם עשו ממנו מצה, אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, כפי שנתבאר לעיל.

וכשהפרישו ממנו תרומת מעשר, אבל הוא עצמו הופרש מתבואה שלא הפרישו ממנה תרומה גדולה, בזה יש חילוק.

- אם הופרש המעשר מהתבואה קודם שנעשית דגן, כלומר קודם שהוציאו את הגרגרים ועשו מהם ערימה, בכך שהפרישו ממנו תרומת מעשר, דיו, והרי הוא חולין, ואם עשו ממנו מצה, אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

- אבל אם הוא הופרש מתבואה אחרי שנעשית דגן, אינו יוצא מטבלו עד שיפרישו ממנו גם תרומה גדולה. ולפיכך, אם עשו ממנו מצה, אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, כפי שנתבאר לעיל.

פדיון מעשר שני

מעשר שני, אם בא לאכול ממנו חוץ לירושלים, צריך לפדותו, שיכנסו המעות בקדושת מעשר שני תחתיו, ואת המעות יעלה לירושלים לקנות בהם דברי מאכל.

וכשהבעלים פודה מעשר שני של עצמו, עליו להוסיף חומש, כלומר כשבא לפדות דבר השווה ארבעה זוזים, יתן כנגדו חמשה זוזים, להיות מעות מעשר שני.

ואם פדה את המעשר שלו בשוויו, בלא להוסיף חומש, מיד הותרו הפירות באכילה, ואין החומש מעכב את היתרם, אלא שהוא חוב עליו.

ופדיון המועיל במעשר שני, הוא פדיון בכסף שיש עליו צורה, שנאמר "וַיִּנְתְּנָה בַכֶּסֶף וַיִּצְרְתָּ הַכֶּסֶף בַּיָּדָה וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ" (דברים י"ד כ"ה).

אבל הפודה מעשר שני שלו באסימון, הוא כסף שאין עליו צורה, לא עשה כלום ואפילו אם נתן קרן וחומש, ולא נפדה המעשר שני כלל.

מצת מעשר שני חוץ לירושלים

האוכל חוץ לירושלים מצה שנעשית ממעשר שני שלא נפדה, מאחר שאסור לאוכלו שם, לא יצא בה ידי חובתו.

ואם נפדה מעשר שני זה כהלכתו, כלומר בכסף שיש עליו צורה, אפילו אם עוד לא נתנו את החומש, כבר יצא לחולין, ולפיכך אם עשה ממנו מצה אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

ואם נפדה שלא כהלכתו, כגון שפדאו באסימון, לא יצא לחולין, ולפיכך אם עשה ממנו מצה, אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

פדיון הקדש

הבא לפדות איזה דבר שהקדיש הוא עצמו, עליו להוסיף חומש, כלומר כשבא לפדות דבר השווה ארבעה זוזים, יתן כנגדו חמישה זוזים.

ואם פדה את ההקדש שלו בשוויו, בלא להוסיף חומש, מיד יצא ההקדש לחולין, ואין החומש מעכב את הדבר, אלא שהוא חוב עליו.

ופדיון המועיל בהקדש, הוא פדיון בכסף או מטלטלין, שנאמר "וּנְתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ" אבל הפודה את הקדשו בקרקע, לא עשה כלום ואפילו אם נתן קרן וחומש, ולא נפדה ההקדש כלל.

מצת הקדש שנפדה

ההקדש אסור באכילה ולפיכך האוכל מצה שנעשית מעיסת הקדש, לא יצא בה ידי חובתו.

ואם נפדה הקדש זה כהלכתו, כלומר בכסף או

מטלטלין, אפילו אם עוד לא נתן את החומש, כבר יצא לחולין, ולפיכך אם עשה ממנו מצה אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

ואם נפדה שלא כהלכתו, כגון שפדאו בקרקע, לא יצא לחולין, ולפיכך אם עשה ממנו מצה, אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

מצת תרומה וחלה

התרומה והחלה אסורים באכילה לישראל. ולפיכך, אם עשו מהם מצה, אינם יוצאים בה ידי חובת מצה בפסח, משני הטעמים הנזכרים לעיל בענין טבל.

ודווקא זרים שאסורים לאכול תרומה וחלה, אינם יוצאים בהם ידי חובת מצה בפסח, אבל כהנים, שמותרים לאוכלם, יוצאים בהם ידי חובת מצה, שאין צורך שתהא המצה מותרת לכל, ודי בכך שהיא מותרת לזה הבא לאכול ממנה.

מצת טבל שנתקן באופן חלקי

לעיל נתבאר שהאוכל מצה של טבל אינו יוצא בה ידי חובת אכילת מצה בליל הפסח.

ומבואר בברייתא, שדין זה אמור בין במצה הנעשית מטבל גמור, שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות כלל, ובין מטבל שהופרשו ממנו מקצת תרומות ומעשרות, כגון שהופרשה ממנו תרומה גדולה ולא מעשר ראשון, או אפילו הופרש ממנו מעשר ראשון, אבל לא הופרש מעשר שני, או אפילו לא הופרש ממנו רק מעשר עני שאין בו שום קדושה.

הטעם לכך שאין אדם יוצא

ידי חובה במצה של איסור

בברייתא מבואר, שהסיבה שאין אדם יוצא ידי חובתו במצה של איסור, כגון טבל שלא נתקן כל צרכו, אפילו אם שיירו בו רק מעשר עני, כי נאמר, "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות", להקיש מצוות אכילת מצה לאיסור אכילת חמץ, ללמד, שאין אדם יוצא ידי חובת מצה, אלא בדבר שכשהוא חמץ יש בו איסור אכילת חמץ, אבל דבר שאין בו איסור חמץ, כגון חמץ של טבל, אין יוצאים בו ידי חובת מצה.

ומסקנת הגמרא כדברי רב ששת, שדין זה הוא כדעת רבי שמעון, האומר, שאין איסור חל על איסור, ולכן חמץ של טבל, אין בו איסור חמץ, כי אין איסור חמץ חל על איסור טבל, ומאחר שכשהוא חמץ אין בו איסור חמץ, כשהוא מצה, אינו יוצא בה ידי חובת מצה.

ולדעת חכמים, האומרים, שאיסור חל על איסור, חמץ של טבל חל עליו איסור חמץ, ומאחר שכשהוא חמץ יש בו איסור חמץ, כשהוא מצה יש בו מצוות מצה.

ואין לדרוש את הכתוב כפי שרצה רבינא לומר, שלדעת חכמים יש ללמוד מההיקש, שאין אדם יוצא ידי חובת מצה, אלא בדבר שכשהוא חמץ אסור רק משום חמץ, להוציא דבר שכשהוא חמץ יש בו איסור נוסף, כגון טבל, שאין יוצא בו ידי מצה.

והסיבה שאין לומר כן, כי לא משמע מהכתוב הזה שהכוונה לדבר שיש בו איסור חמץ לבדו, ודי בכך שיש בו איסור חמץ עם דבר אחר, כדי שיצא בו ידי חובת מצה.

ומכל מקום מתוך פירוש רש"י יש ללמוד, שאף שלדעת חכמים אין ללמוד מהכתוב הנ"ל, שאין יוצאים ידי חובת מצה במצה של איסור, מכל מקום גם חכמים מודים לכך, כי הבא לצאת ידי חובת מצה במצה של איסור, הרי זו מצווה הבאה בעבירה, ומצווה הבאה בעבירה אינה מצווה.

© כל הזכויות שמורות למחבר יצחק א. הורביץ

טל': 03-6187895

וואצאפ: 050-6877088

דוא"ל bekitsur1@gmail.com

פקס': 153-506-877088

לקבלת ה"בקיצור" בוואצאפ לחץ כאן

ניתן לתמוך במפעל זה על ידי

רכישת ספרי המחבר באתר אמזון

בקיטורים הבאים

[בקיצור ברכות חלק א \(ב-לד\)](#)

[בקיצור ברכות חלק ב \(לה-סד\)](#)

[בקיצור שבת חלק א \(ב-לו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ב \(לו-סז\)](#)

[בקיצור שבת חלק ג \(סז-צו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ד \(צו-קכט\)](#)

[בקיצור עירובין חלק א \(ב-מא\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ב \(מא-עו\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ג \(עו-קה\)](#)

חדש

[בקיצור פסחים חלק א \(ב-מב\)](#)

ספרים נוספים מהמחבר

[מוסר אבות על מסכת אבות](#)

[להבין במקרא על פרשיות התורה](#)

[עיטורי ברכה על מסכת ברכות](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא קמא](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא מציעא](#)